

# MAGYAR ZENEI SZEMLE

KODÁLY ZOLTÁN ZENEMŰVEINEK JEGYZÉKE  
1904–1942

---

**SZERKESZTI: BARTHA DÉNES**

III. ÉVFOLYAM

1943 FEBRUÁR



# MAGYAR ZENEI SZEMLE

Megjelenik minden hó elsején.

III. évfolyam. 2. sz.

## TARTALOM:

|                                                                                          |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <i>Dr. Kresz Károly: A zene az éremművészetben</i> ... ..                                | 25 |
| <i>Szóllósy András: Kodály kórusainak zenei szimbolikája</i> ... ..                      | 35 |
| <i>Kodály Zoltán zeneművei. Időrendi jegyzék. Összeállította: B. J.</i> ... ..           | 44 |
| <i>Bocskai Imre: Horváth Attila emlékezete (Születésének 80. évfordulójára)</i> ... ..   | 47 |
| <i>Könyvbírálat</i>                                                                      |    |
| <i>Palóc lakodalom (b. j.)</i> ... ..                                                    | 50 |
| <i>Pályázati hirdetés</i> Budapest Székesfőváros 1942/43. évi Ferenc József zenei díjára | 52 |
| <i>Könyvszemle</i> ... ..                                                                | 53 |
| <i>Folyóíratsszemle</i> ... ..                                                           | 55 |
| UNGARISCHE MUSIKRUNDSCHAU ... ..                                                         | 56 |

Felkérjük azokat az igen tisztelt előfizetőinket, akik az 1943. évre szóló előfizetésüket még nem egyenlítették ki, hogy az esedékes díjat (egész évre 10.— P, félévre 5 P) a januári számhoz mellékelt csekkbefizetési lappal beküldeni szíveskedjenek. Kívánatra bármikor szívesen küldünk csekklapot.

A MAGYAR ZENEI SZEMLE előfizetési díja egy évre 10 pengő, félévre (6 szám) 5 pengő. Egyes szám ára 1.50 pengő. Előfizetésre jelentkezés legalább egy félévi előfizetés díjának (5 pengő) az 5758. sz. postatakarékpénztári csekkszámlára való befizetésével történik.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, II., Vérmező-út 14, (levélcím).

Postatakarékpénztári csekkszámla száma: 5758.



## A zene az éremművészetben.

*A Magyar Numizmatikai Társaságban elhangzott előadás (1940).*

A Zeneakadémia 50 éves jubileuma alkalmából 1925-ben rendezett ünnepségek előtt *Hubay Jenő* felkért, hogy legyen segítségére a jubileummal kapcsolatos pénzügyi kérdésekben. Mint a Zeneakadémia egykori növendéke, szívesen tettem eleget ennek a kérésnek és ennek köszönhettem, hogy az ünnep után *Hubay Jenő* egy szívélyes hangú levelével megkaptam a félszázados jubileum alkalmából *Beck Ö. Fülöp* által készített emlékérmét, amelynek előlapját az Akadémia három nagy vezetőjének, *Liszt Ferencnek*, *Erkel Ferencnek* és *Mihalovich Ödönnek* képmása díszíti. Ez az érem volt gyűjtésemnek kiinduló pontja és ez volt az alapja annak, — a zene iránt való szeretetemen kívül, — hogy arra határoztam magamat, hogy zenei érméket fogok gyűjteni. Nagyon hamar rájöttem, hogy igaza van *Goethe*-nek, amikor azt mondja, hogy „es ist eine würdige Sache jeden Tag einige Medaillen zu betrachten“ és úgy itthon, mint gyakori külföldi utazásaim alkalmával igyekeztem szerény gyűjteményemet fejleszteni és örömem telt abban, hogy egyik szép régi érmet párisi bouquiniste-eknél kutattam fel, a másikat pedig valamelyik olasz városban találtam.

Ha „a zene az éremművészetben“ fogalmat taglaljuk, úgy azt állapíthatjuk meg, hogy bizonyos szempontból zenei éremnek lehet tekinteni minden olyan érmet, amelynek a zenéhez bármilyen vonatkozása van. E tekintetben zenei érmek mindazok is — és ez képezi az első csoportot, — amelyeket valamely hangszer díszít. Ily érmeket, pénzek alakjában, már a görögöknél és a rómaiaknál találunk, hárfa, lant, dob, fuvola stb. ábrázolásával. Némelyik darab átvezet az allegorikus ábrázoláshoz, mint *Octavianus* dénárja, amely *Hermest*, illetőleg *Mercurt* mint a lant feltalálóját ábrázolja, sziklán ülve, lantot pengetve; mások már személyi ábrázolást tüntetnek fel, mint az a *dupondius*, amely *Nerót* ábrázolja, mint *Apollo Citharoedust*, kezében a kitharával. A modern művészetben az érmeknek számos ily példányát láthatjuk zenei vonatkozású allegóriákkal, mint pl. *Beck Ö. Fülöp* vonósnégyese.

A zenei érméknek másik csoportját alkotják egyes zenei intézmények alapítására vagy jubileumára vert érmek, melyek többnyire allegorikusak, mint *Scharff* kitűnő érme a Nemzeti Zenede ötven éves jubileuma alkalmából, vagy egy allegorikus képen kívül az intézmény épületét ábrázolják, mint *Reményinek* a M. Kir. Operaház ötven éves jubileuma alkalmából készült érme, vagy pedig átvezetnek a személyeket ábrázoló érmekhez, amennyiben — ugyancsak allegorikus ábrázoláson kívül — az elő- vagy hát-



lapon az intézménnyel szoros kapcsolatban álló művész arcképét tüntetik fel, mint a Zeneakadémia bevezetőleg említett jubileumi érme és a Nemzeti Zenede száz éves jubileuma alkalmából 1940 márciusában *Berán* által készített érem, melynek előlapját díszíti *Liszt* Ferencnek kitűnő profilja. Tágabb értelemben ebbe a csoportba tartoznak azok az érmek is, amelyeket zenei intézmények tagjaiknak, vagy zeneiskolák tanítványaiknak jutalmul adnak.

A zenei érmeknek harmadik csoportját alkotják a zeneművészet mestereiről, zeneszerzőkről, előadóművészekről (karmesterekről, hegedű-, zongora-, gordonkaművészekről) és ezek között különösen nagy számban énekesekről és énekesnőkről alkotott érmek. Ez a csoport az, amely előadásom szorosabban vett témáját alkotja.

Az alkalmak, amelyekből az ily művész-érmék veretnek, igen különbözők: Művészek születésekor — ellentétben királyi sarjakéval (gondoljunk a római király születése alkalmával vert érmek tömegére) — érmek nyilván nem készülnek. Fiatalkori érmet is alig találunk — *Liszt* a kevés kivételek közé tartozik — és a legtöbb nagy művész ötvenedik vagy hatvanadik évét kell hogy elérje, amíg a kortársak érdemesnek tartják éremművészig megörökíteni. Egyes nagy zeneszerzők chef-d'oeuvre-jeik első előadásánál részesülnek ebben a megtiszteltetésben, a legtöbb esetben azonban csak haláluk után kerül erre a sor és pedig többnyire nem haláluk alkalmából, hanem akkor, amikor az életében gyakran elismerést nem aratott művésznek nagyságát halála után fedezik fel és szobrának leleplezése, születésének avagy halálának centennáriuma ad alkalmat az utókornak arra, hogy a nagy zenészt érmen megörökítse.

A középkor népszerű zenészeiről, az éremművészetnek akkor már igen előrehaladott volta ellenére, érmek nem ismeretesek. Nem találtam nyomát annak, hogy akár korukban, akár a reneszánsz idejében érem készült volna *Adam de la Hale*-ről, avagy *Hans Sachs*-ról; *Walther von der Vogelweide*-nek, a nagy Minnesänger-nek hétszáz évig kellett várnia, míg 1930-ban egy osztrák kétschillinges és egy német hárommárkás érme hátlapján az éremművészetbe bevonult.

*Guido di Arezzo*-ról, aki kilencszáz évvel ezelőtt a szolmizáció megalkotásával a legmaradandóbb nevet írta bele a zene történetébe, csak 1882-ben készült érem (*Gori* műve). A XVI. század két nagy zeneszerzőjének, *Orlando di Lasso*-nak és *Pierluigi da Palestrina*-nak dacára koruk hallatlanul fejlett éremművészetének, érdemeit sem az a század, amelyben éltek, sem a rákövetkező két évszázad éremben nem örökítette meg. A zene-történelem ezen két nagy alakjáról az első érmek a XIX. században készültek és pedig *Orlando di Lasso*-ról az első ismert érem *Veyrat* műve, mely öt *Wauquier* festménye alapján örökíti meg. Müncheni szobrának leleplezése 1849-ben egy bajor Doppeltaler verésére ad alkalmat; *Wiener* 1853-ban *Orlando di Lasso* szobrát ábrázolja érmen, a nürnbergi *Lauer*-féle éremműhely 1894-ben halálának háromszáz éves évfordulója alkalmából ver érmet. *Palestrina*-ról az első érem 1880-ban készül *Nic. Cerbara* műhelyében, melyet 1842-ben *Krueger* (a hátlapján *Luca della Robbia* éneklő angyalával) s 1844-ben *Faert* érmei követnek.

A XVI. századból mindössze két érmet említ *Andorfer-Epstein* műve, mindkettőnek unikum-példánya a bécsi múzeumban található. Az egyik *Senfl* *Ludwig*-ról készült. Az érem 1529-ben készült, alkotójának neve ismeretlen, csupán „H” monogrammal van ellátva. A másik érem *Bruck* (*Brouck*)



Arnoldot (Arnoldo di Ponte) örökíti meg, aki 1634-ben I. Ferdinánd főkamestere volt. Az érem Neufarner műve.

A XVII. században az első ismert zenei vonatkozású érem nem zeneszerzőről készült, hanem zenei íróról, Vincenzo *Costaguti*-ról, akinek „De Musica” című munkája maradt az utókorra és aki talán nem részesült volna ebben az elismerésben (hogy t. i. még életében érmen megörökítsék), ha nem lett volna bíboros. Az érmet 1647-ben verték; Hameranus műve.

Az egyetlen XVII. századbeli zeneszerző-művész, akinek érme ismeretes, *Lully*, akit halála alkalmából 1687-ben *Dassier*, 1718-ban pedig egy ismeretlen éremművész örökített meg.

A XVII. század zenei klasszicizmusának nagymestereit, J. S. *Bach*-hal és Fr. *Händel*-lél az élen — amint pályafutásuk egymástól egészen különböző volt — az éremművészet is kétféle mértékkel méri. *Bach*-ról 130 évvel halála után, 1880-ban készíti *Osc. Bergmann* az első érmet a hamburgi *Bach-Gesellschaft* huszonöt éves jubileuma alkalmából (*Bach-Gesellschaft* tehát már régóta volt, de az éremművészet még nem találta méltónak a megörökítésre!) és *Andorfer-Epstein*<sup>1</sup> mindössze öt *Bach*-éremről emlékezik meg. Később a *Lauer*-féle nürnbergi éremműhely, majd 1911-ben, a Mátépasszió olaszországi előadása alkalmából egy ismeretlen művész; 1924-ben a wartburgi *Bach*-ünnep alkalmából *Goetz* készít *Bach*-ról érmet. Magyar művészeink közül *Telcs* mintázza meg a nagy német mestert.

*Händel*-ről halála alkalmából (1759) két érem készül *Voigt* műhelyéből (az egyik orosz körirattal); 1784-ben ismeretlen művész készít róla érmet; a XIX. század folyamán az érme egész sora kerül kivitelre és pedig igen sok kiváló angol éremművészek vésője alól, miután *Händel* pályájának nagy részét Angliában futotta be és ott aratta legnagyobb sikereit. Nevezetes ezek közül *Pinches* két érme 1857-ből, *W. J. Taylor* érme 1859-ből, *Händel* halálának századik évfordulója alkalmából, *Wolff* érme a *Durand-szériában* (1823), a magyarok közül *Telcs Ede* négyszögletes plakettje.

Azt a rendkívül nagy népszerűséget, amelynek *Händel* Londonban örvendett, mi sem mutatja jobban, mint az a nagyon figyelemreméltó tény, hogy röviddel halála után, a XVIII. század utolsó évtizedében közel harmincféle felpennys, ú. n. „token” készült, amelynek egyik lapját *Händel* feje díszíti. Ezek a tokenek nem szoros értelemben vett érme, hanem tulajdonképpen váltópénzek voltak, amelyeket kereskedők bocsátottak forgalomba beváltási kötelezettséggel, ott ahol a hivatalos váltópénzben hiány mutatkozott. *Andorfer-Epstein* szerint *Norwich*-ban három, *Coventry*-ben nem kevesebb, mint tizenkilenc, más városokban négy ilyen „tradesman-token” került kibocsátásra.

*Bach* és *Händel* francia kortársa, *Jean-Philippe Rameau* honfitársának, *Gatteaux*-nak 1816-ban készült érmével kerül az éremművészetbe, annak a *Gatteaux*-nak művével, aki nyilván közel állott a muzsikához, mert a nagy zeneművészek egész sorát örökítette meg érmen. *Rameau*-nak egy másik ismert érme 1823-ban készült, az ú. n. *Durand-szériában*, amelyről ehelyütt akarok néhány szóval megemlékezni.

*Durand*, egy párisi éremművészeti műhely tulajdonosa, a XIX. század

<sup>1</sup> *Karl Andorfer* és *Richard Epstein* 1907-ben tették közzé Bécsben „Musica in Nummis” című könyvüket, mely az összes addig készült zeneérmeinek, számszerint közel ezernek, rendszeres felsorolását és ismertetését öleli fel. Előadásomban az 1907-ig készült érmekre nézve túlnyomóan ennek a műnek adatait vettem alapul.



elején „Series Numismatica Universalis Virorum Illustrorum“ elnevezéssel egy sorozat érem kiadását kezdeményezte, amely sorozatban zeneművészek, költők és más nagy emberek képmását örökítette meg érmén, amelyek művészi elkészítésével korának legkitűnőbb mestereit, *Gatteaux*-t, *Caqué*-t, *Peuvrier*-t, *Geyrard*-ot, *Arman*-t bízta meg. Ez utóbbinak műve *Rameau* 1823-ban készült érme. Ebben a sorozatban találjuk többek között *Händel*, *Grétry*, *Gluck*, *Haydn*, *Cimarosa* és *Mozart* érmeit is és így kétségtelen, hogy ez a Durand-sorozat nagy lépéssel vitte előre a zeneművészeknek érmén való megörökítését.

A XVIII. századbeli francia zeneirodalom másik nagy alakja, *Grétry* több mint tíz éremmel szerepel az irodalomban. Az elsőt *Gayrard* készítette 1813-ban a művész halála alkalmából, majd később ugyanő még egyet a Durand-sorozat keretében. További érmek ismeretesek *Caqué* (1823-ból ugyancsak a Durand-sorozatban) és *Jéhotte* vésője alól, (utóbbi 1842-ből), egy pedig a modern időkben *Dupont*-tól, amely a Monnaie műhelyéből került ki.

*Gluck* halála alkalmából részesült abban a megtiszteltetésben, hogy éremmel örökítették meg és pedig *Voigt* műhelyéből (két változat, az egyik orosz körirattal). 1818-ban a Durand-szériában *Gayrard* vésője készít érmet *Gluck*ról; későbbi időkben még mintegy tíz érem ismeretes róla, köztük *Hubay* Andoré.

A XVIII. század nagy olasz mesterei közül *Pergolesi*-ről 1806-ban *Mercandetti* készít érmet, amelynek hátlapján *Pergolesi* mai napig híres művének, a *Stabat Mater*-nek kezdősorai állanak kigöngyölt kottalapon. *Cimarosa*-ról, aki 75 opera buffa-val gazdagította a zeneirodalmat, *Barré*-től a Durand-sorozatban maradt fenn érem.

A nagy klasszikus triász: *Haydn*, *Mozart* és *Beethoven* nevét az éremművészetnek számos értékes darabja hirdeti.

*Haydn* József az első a zeneművészek között, akiről már életében vertek érmet. *Haydn* nagy oratóriumának, a *Teremtésnek* 1800-ban Párisban történt előadása volt az alkalom, az oratóriumot előadó művészek ajánlották fel a mesternek a *Gatteaux* által készített érmet, „l'an IX de la République Française“, a francia köztársaság kilencedik évében. A „köztársaság tizedik évében“ ismeretlen szerző készít érmet *Haydn*ról, 1802-ben a szentpétervári filharmonikus társaság készített róla érmet, 1803-ban ismét *Gatteaux* a „Concert et Amateurs“ egyesület részére. Ezeket beleértve életében öt érem készült a szimfónia nagy mesteréről; halálára *Voigt* készít két érmet (német és orosz körirattal), 1819-ben *Gatteaux* örökíti meg a Durand-sorozatban, később az érmek egész sora következik, amelyek egyik legszebbje *Steinböck* évszám nélküli érme, amelynek hátlapját a *Teremtés* allegóriája, a *Teremtő* a nappal, holddal és csillagokkal, díszíti, valamint *Marschall* érme 1909-ből, *Haydn* halálának centennáriuma alkalmából, a hátlapon a „Gott erhalte“ kezdőhangjaival; az osztrák kétschillinges érme és végül *Goetz* munkája.

*Mozart*ról jóval több, mint ötven érem ismeretes. *Andorfer-Epstein* mintegy huszonötöt és több zsetont sorol fel. *Mozart*ról, *Haydn*nal ellentétben, életében érem nem készült. Halála alkalmából *Guillemard* és *Stuckgart*, *Voigt* (ismét német és orosz körirattal) és *W. Döll* örökítik meg, 1821-ben *Caqué* három érmet készít róla, ezek közül egyet a Durand-szériában. Ezután jön az érmek hosszú sora szoborleplezések és centennáriumok al-



kalmából, amelyek közül a legszebbek egyike *Scharff* műve, amely 1896-ban készült, amikor Mozart bécsi szobra került leleplezésre. 1931-ben *Grienauer* vésője alól osztrák kétschillinges érme kerül ki Mozart profiljával. Újabbán még *Hartig* és *Goetz* vészek érmet Mozartról, utóbbi az 1925. évi Mozart-ünnepségek alkalmából.

A magyar művészek között *Beck Ö. Fülöp* és *Telcs Ede* örökítik meg Mozart emlékét. *Telcs* szépművű egyoldalú négyszögű plakettjét a párisi Monnaie-ben láttam és vettem meg. Újabbán, Mozart halálának 150. évfordulója alkalmából *Csillag* és *Edvi-Illés György* készítettek Mozart-érmet.

*Beethoven* még életében abban a megtiszteltetésben részesült, hogy 1823-ban, abból az alkalomból, hogy a Missa Solemnist XVIII. Lajos francia királynak elküldötte, aranyérmet kapott a királytól, melyet *Gayraud* készített, az érem előlapján a király profiljával, hátlapján pedig e felírással: „Donnée par le Roi à Monsieur Beethoven”. Ennek az éremnek egyetlen példánya Bécsben van, a Gesellschaft der Musikfreunde gyűjteményében. A zene nagy mesterének halála alkalmából *Lang* és *Gatteaux* készítenek érmet, amely utóbbinak előlapját Beethovennek egyéb érmeiket messze felülmúló, kitűnő profilja ékesíti. A halála óta lefolyt évszázadban mondhatni minden nagy éremművész megörökítette Beethovent, amire szoborleleplezések, centennáriumok ugyancsak elég alkalmat szolgáltatnak. Nevezetesen ezek közül *Bovy* érme 1869-ből, *Radnitzky* kitűnő munkája az 1870.-i bécsi centennáris Beethoven-ünnep alkalmából, *Scharff*nak a bécsi Beethoven-szobor leleplezése alkalmából készített érme, melynek hátlapját a szobor díszíti. Az újabb éremművészek közül Beethovent *Hartig*, *Rettenmaier*, *Lafleur*, *Rothberger*, *Dropsy*, a magyarok közül *Reményi*, *Telcs* és *Murányi* — utóbbi egy háromrészes egyoldalú plakettel — örökítették meg.

A XVIII. és XIX. század fordulójának francia zeneszerzői közül *Méhul*-ról, akinek operái a mi közönségünk előtt kevésbé ismeretesek, *Veyrat* készít érmet 1822-ben. *Boieldieu* öt éremmel szerepel az irodalomban, melyek közül említésre méltó az életében, 1826-ban *Barré* által készített érem és *Lagrange* érme, amely a művész halála alkalmából 1834-ben készült, továbbá *Herluison* érme, amelynek előlapján *Boieldieu* szobra, hátlapján négy sorban a „*Dame blanche*” nyitányának kezdő ütemei vannak vésvé.

Ennek a kornak művésze *Rouget de Lisle*, akit egyetlen szerzemény, a *Marseillaise* tett nevezetessé. *David d'Angers* 1827-ben készít róla egyoldalú plakettet, majd 1833-ban *P. J. David* örökíti meg az „*Allons enfants de la patrie*” szerzőjét. Az érdekes érem előlapján *Rouget de Lisle* profilja látható, hátlapján pedig hihetetlen apró írással a *Marseillaise* teljes zenéje és hat strófányi szövege, a strófák között a frigiai sapkával díszített fascesszel. A legújabb időben a Monnaie verdéjében készült egy érem *Rouget de Lisle*-ről, *Georges Giraud*-tól, amelynek előlapját a híres forradalmi induló szerzőjének profilja díszíti, hátlapját pedig a *Marseillaise*-t allegorizáló női alakot látunk, kivont karddal, utána menetelnek a csapatok az első köztársaság, a császárság, a restauráció, a második császárság és a világháború egyenruhájában.

Ugyanannak a korszaknak olasz operakomponistái közül *Cherubini*-ről még életében *Donadio* és *Prédhomme*, halála alkalmából *Oudiné* készít érmet; *Spontini* a halle-i egyetem díszdoktorává történt avatása alkalmából 1829-ben örökítették meg *C. Pfeuffer* által, 1830-ban *David d'Angers* ver róla érmet; *Donizetti* 1875-ben van megörökítve *Pojachi* egy érmével, amelynek elő-



lapján Donizetti, hátlapján Donizetti tanárának, Simon *Mayr*-nek profilja szerepel. 1897-ben születésének centennáriuma alkalmat ad két további érem verésére. A mai korhoz közelebb hoz bennünket *Rossini* neve, nagy népszerűségét mi sem mutatja jobban, mint hogy *David d'Angers* már 1829-ben, tehát a művész harminc egynehány éves korában megörökíti; 1842-ben és 1843-ban a „*Stabat Mater*” firenzei, bolognai és pesaroi bemutatója alkalmából *Fabris*, *Piccioli* és *Grottolini* műhelyéből készülnek érmek, 1866-ban Bovy örökíti meg, további érmekeket Vagnetti és Nesti készítenek az olasz opera nagy mesteréről. Halála alkalmából ismeretlen művész egy 13 mm átmérőjű zsetont hoz forgalomba.

A XIX. század elejének nagy német operakomponistái Karl Maria von *Weber* és Giacomo *Meyerbeer*. Weberről egy évvel halála előtt C. R. *Krüger* készít érmet, majd halála után a nürnbergi *Lauer*-féle éremverő műhelyben két egyoldalú plakett készül. Élete — hiszen alig volt negyvenéves, mikor meghalt — nagy sikerei ellenére nem adott módot több érem megjelenésére. *Meyerbeer* még életében három éremmel szerepel, melyek között legjelentősebb *Radnitzky* érme 1847-ből, amelyet a bécsi *Concordia*-egyesület veretett nagyírnévű tagjának. További érmekeket *Andorfer-Epstein* nem említ és modern korbeli *Meyerbeer*-érmek előttem nem ismeretesek.

Ennek a kornak szülötte Camille Pleyel, aki kevésbé zeneműveiről, mint inkább arról nevezetes, hogy megalapítója volt a híres párisi zongoragyárnak. Róla néhány évvel halála után, 1861-ben Oudiné készít érmet, amely a francia éremművészet egyik legszebb darabja.

A klasszicizmusból a romantizmusba vezet át bennünket három név: *Schubert*, *Schumann* és *Mendelssohn*. *Schubert* mindössze 31 évet élt és bár nagyon népszerű volt, az első érem róla csak egy negyed évszázaddal halála után, 1852-ben készült. Ez az érem, melyet az Angliában híressé vált nagy éremművész, Sir Joseph Edgar *Boehm* készített, a legtrikább darabok egyike. Bécsi szobrának leleplezése alkalmából 1872-ben *Tautenhayn* készít érmet *Schubert*ről, azóta számos érem örökíti meg *Schubert* markáns profilját, közöttük legalább tíz halálának 1928.-i centennáriuma alkalmából, amikor osztrák kétschillinges is készül, amely *Grienauer* műve. *Schumann* Robert Bonn-i szobrának leleplezése (1880-ban) ad alkalmat érem készítésére (*Bergmann* műve), későbbi időből kevés *Schumann*-érem ismeretes; ezek közül legérdekesebb *Kounitzky* műve (évszám nélkül), amely a nagy romantikus komponistát és feleségét, *Schumann Clarát* *Rietschel* reliefje alapján együtt ábrázolja. *Mendelssohn*, mint a 15. és 17. Niederrheinisches Musikfest karmestere, még életében, aránylag fiatalon, 33, illetve 35 éves korában örökíttetik meg C. *Pfeuffer* által; majd 1883-ban a lipcsei Conservatorium negyven éves jubileuma ad alkalmat érem készítésére. Halála után a *Lauer*-féle nürnbergi műhely készít róla érmet.

A XIX. század romantikájának két nagy alakja, *Chopin* és *Berlioz*. Mindkettőről először *Trojanovsky* készít érmet, majd a nürnbergi *Lauer*-féle éremverő műhely, amelynek oly sok muzsikusi éremművészeti megörökítését köszönhetjük. Az újabb időkből előttem *Chopin*-nek egy plakettje ismeretes *Masseau*-tól és egy kis ezüst érem, melynek művésztét nem tudtam megállapítani. *Berlioz*-ról a *Lauer*-féle nürnbergi műhely, majd szülővárosa, Côte St. André veret érmet 1903-ban, valószínűleg szobrának leleplezése alkalmából. A szép plakett a francia G. *Dupré* munkája és különösen a hátlap finomművű allegóriája figyelemreméltó.



Az a nagy népszerűség, amelynek *Wagner* Richard sok küzdelme után már életében örvendett és az a korlátlan elismerés, amelyben halála után részesült, érthetővé teszi, hogy a *Wagner*-érmek és plakettek száma megközelíti a százat és mondhatni, alig volt éremművész, aki karakterisztikus profilját meg ne örököltette volna. A legelső érme közé tartozik *Scharff*-é, aki az 1876-i bayreuthi Festspiel-ek alkalmából készít érmet, melynek hátlapján köriratként az előadásra került művek (*Meistersinger*, *Tristan*, *Lohengrin*, a *Ring*, *Der Fliegende Holländer*, *Tannhäuser*) vannak felsorolva. Ugyanebben az évben *Semper* és *Scharff* készítik az ú. n. *Wagner*-érdemrendet, amely *Wagner* művészei számára készült, amit a felirat: „Richard Wagner dankt seinen Festspielgenossen” bizonyít. A hátlapot e feliraton kívül *Wotan* dárdája, *Siegfried* kardja és a *Niebelung*-gyűrű díszíti. Később *Wiener*, *Scharff*, *Radnitzky*, *Sebald*, *Kounitzky* örököltik meg és a *nürnbergi Lauer*-féle, valamint a *stuttgarti Mayer*-féle éremműhely az érme és plakettek egész sorát készítették. Az újabb időkben is számos *Wagner*-érem készült, amelyek közül *Yencesse* szép négyszögű plakettjét említem meg (1904), amelynek hátlapját a bayreuthi Festpielhaus díszíti, valamint *Rud. Bossel* igen erőteljes érmét az 1913. évi centennáriumra. *Stiassny* *Wagner*-ről is készített érmét, mint úgyszólván a XIX. század minden nagyobb zeneszerzőjéről; munkái azonban különösebb művészi érték nélkül valók.

A XIX. századnak *Wagner* mellett második legnagyobb operakomponistája *Verdi*, akinek nagy népszerűsége mellett érthető, hogy már életében ismételtelen megörökítették. Így már 1850-ben *Frener* készít róla érmet, majd 1872-ben, az *Aida* bemutatója alkalmából *Bentelli* és 1893-ban, a *Falstaff* bemutatója alkalmából ismeretlen éremművész. Halála újabb alkalom több érem verésére (*Kounitzky*, *Bravi*, *Pogliachi*), majd születésének centennáriumára 1913-ban *Johnson* műterméből kerül ki érem. Az újabb időkben is számos *Verdi*-érem ismeretes, amelyek közül megemlítendő *Huguenin*-é.

Az újabb romantizmus képviselői közül *Bruckner* csak halála alkalmából kerül az éremművészetbe *Tautenhayn* egyoldalú négyszögű plakettjével. *Brahms*-ról hatvanadik születésnapjára, 1893-ban, a kitűnő bécsi *Scharff* készít érmet a bécsi Gesellschaft der Musikfreunde megbízásából, *Stiassny* *Brahms*-plakettje nem érdemel különösebb említést. *Brahms* ellenlábásáról, a szomorú véget ért nagy osztrák dalköltőről, *Hugo Wolf*-ról három érmet ismerek, amelyek közül az egyik az osztrák *Kounitzky* műve, a második *Rothbergeré*, míg a harmadik *Galambos* vésője alól került ki.

A francia mesterek közül megemlítem a *Faust* komponistájának, *Gounod*-nak 1886-ban *Ringel d'Ellzach* által, később (évszám nélkül) *Chaplain* által készített érmeit, *César Franck*-nak pedig *Ponscarne* által készített érmét.

A XIX. század második felének romantikusai közül *Csajkovszky*ról halálának alkalmából *Griliches* készít érmet, *Sir Edward Elgar*-ról, a modern Anglia legnagyobb zeneszerzőjéről 1904-ben honfitársa, *Hedley*.

A XIX. századtól búcsúzva, meg kell emlékezni *Strauss* Jánosról, akit 1884-ben *Jauner*, 1894-ben pedig *Scharff* örökített meg érmeken, valamint *Humperdinck*ről és *Offenbach*ról, akikről egy-egy érem ismeretes.

A XX. század zeneművészeti érmeiről hiányzik a pragmatikus irodalom s így e tekintetben főképen néhány magángyűjtemény az, ami támpontot nyújt. A magyar érmekeket természetesen részletesen felsorolja *Huszár Lajos* és *Procopius Béla* kitűnő munkája.

Kortársaink közül *Mahler* Gusztávról *Kounitzky* készíti az első érmet



1904-ben; később *Rothberger* mintázza, majd 1912-ben *Ismenghi* készít róla egyoldalú négyszögletes plakettet. *Strauss* Richardról ugyancsak *Kounitzky* készíti az első érmet 1906-ban. Ismeretes még egy plakett a fiatal *Strauss*ról, amely csak szignálva van (Mt. W. St.), továbbá *Tautenhayn* plakettje az öregedő *Strauss*ról 1924-ből.

A francia komponistákról készített érmek között említésre érdemes *Lenoir* érme *Saint-Saëns*-ről, amely születésének centennáriumból, 1935-ben a Monnaie verőműhelyében készült, *Ringel d'Ilzach* (1882) és Szirmai *Massenet*-je, *Turin* érdekes négyszögű plakettje *Debussy*-ről, amely a nagy francia zeneköltő párisi és St. Germain-en-Laye-i szobrainak leleplezése alkalmából készült és *Mme Beetz-Charpantier* gyönyörű érme *Ravel*-ről.

Az újabbkori olasz operakomponisták közül *Leoncavallo*-ról, 1902-ben *Bravi* és *Kounitzky*, *Mascagni*-ről 1895-ben *Farnesi*, 1902-ben *Kounitzky* és *Bravi* készítenek érmet. Utolsónak emlékezem meg — last but not least — *Telcs* mester kitűnő *Puccini*-plakettjéről, melyet egy órai ülés után készített a nagy olasz komponistáról.

A finnek nagy zeneszerzőjéről, *Sibelius*ról egy szépműmű érem szerepelt a néhány év előtt Budapesten rendezett finn művészeti kiállításon.

Akikről eddig szoltunk, azok komponisták, azaz helyesebben elsősorban komponisták voltak, akkor is, ha mint pl. Chopin, mint virtuózok is világhírnevet szereztek. Külön akarok azonban megemlékezni azokról, akik nevüket — ha komponáltak is, — mégis elsősorban exekutív művészetükkel tették ismertté ország-világ előtt.

Kezdem a hegedűsökkel. *Corelli*-ről Angliában készült érem (évszám nélkül), amely Andorfer-Epstein szerint valószínűleg belépőjegyül szolgált. *Tartini*-t szobrának leleplezése alkalmából 1896-ban *Zarotti* mintázza, *Viotti*-ről halálára készít érmet *Peuvrier*. *Kreutzer* Rudolfot 1823-ban megint *Peuvrier* örökíti meg. *Paganini*t 1831-ben *Bovy* mintázza meg, gyönyörű éremmel, melynek körirata: „Fama Paganini non est peritura per annos“, hátlapján pedig repülő sas tart csőrében hegedűt, amelyen csak egy húr van, emlékezésül a G-húrra írt Mózes-ábrándra. *Paganini* követőjéről, *Antonio Bazzini*-ről *Johnson* műhelyében készült érem 1892-ben. A nagy norvég hegedűsnek, *Ole Bull*-nak szülővárosa, Bergen, 1891-ben szobrot emel és ezt az ünnepélyt örökíti meg éremmel. *Vieuxtemps*-t 1905-ben *Kounitzky*, majd 1912-ben *Lorrain* vési ércebe; *Prosper Sainton*-t ismeretlen művész; *Sarasate*-t *Kounitzky*. *Kubelik*ről 1903-ban, tehát 23 éves korában *Kounitzky*, 1904-ben *Hedley*, 1910-ben *Kautsch* készít érmet. *Ysaye*-nak, a nagy belga hegedűművésznek profilját halála alkalmából, 1931-ben *Dupont* örökíti meg, a Monnaie megbízásából.

A zongoristák között felsoroljuk Liszt kortársát, *Thalberget*, akiről *Steinböck* és *Lüster* (1855) készítenek érmet, — *Rubinstein*t, Liszt és Chopin mellett kora legnagyobb zongoraművészt, akinek tiszteletére 1889-ben, művészi működésének ötven éves jubileumára az orosz császári zenei társulat készített érmet *Vagénin* vésője által, míg egy másik érem, mely *Griliches* műve, halálakor került verésre. *Leschetitzky*t *Rothberger* örökíti meg 1905-ben; *Paderewski*ről, aki zongoraművészből a lengyel köztársaság elnöke lett, előbb *Trojanovsky* (Liszt, Chopin és Berlioz megörökítője), majd 1899-ben *Nossig* készít érmet. *Eugène d'Albert* az angol *Hedley* egy plakettjével szerepel. Tanítványát, *Backhaust* ugyancsak *Hedley* örökíti meg; *Sauer* Emilt 1905-ben *Kounitzky*, majd *Edvi-Illés* György; *Alfred Grünfeld*et az ifjabb



*Tautenhayn* 1902-ben egy négyszögletes vert és egy ugyanilyen öntött plakettel és később a francia *Drouot*. A zongoristák közül végül meg kell említeni *Meija* kitűnő *Cortot*-ját, a csellisták közül a magyar *Murányi* finom plakettjét hangszerének legnagyobb művészeről, *Pablo Casals*-ról.

Az előadó művészek közé kell sorolnunk a karmestereket. A dirigensekről készült érmek között meg kell emlékeznünk *Scharff* érméről, amelyet *Wagner* Richárd barátjáról, *Hans von Bülow*-ról készített. Ugyancsak megemlítendő *Scharff* érme *Mottl* Felixről, a századforduló egyik legnagyobb dirigenséről; *Sturm* egyoldalú öntött plakettje *Carl Reinecker*-ről, aki 35 éven át volt a lipcei Gewandhaus-koncertek dirigense; *St. Schwartz* egyoldalú érme *Weingartner* Felixről; *Johnson* érme 1900-ból *Arturo Toscanini*-ről; *Philippe* érme 1903-ból *Siegfried Ochs*-ról, a berlini Filharmonischer Chor nagynevű karnagyáról. *Furtwängler*-ről, napjaink egyik legnagyobb zenekari művészeről a berlini Kgl. Porzellanmanufaktur készítettett remekművű porcellánplakettet.

Egészen külön fejezetet kellene szentelni az énekeseknek és énekesnőknek, akikről hihetetlen nagyszámú érmet vertek és öntöttek, amelyeknek pusztá felsorolása is túl messze vezetne. Csak mutatóba akarok néhány nevet megemlíteni: *Catalani*-ét, akiről *Boehm* készít érmet, *Fodor-Mainville* Josephine-ét, aki korának egyik legnagyobb énekesnője volt s akiről 1819-ben *Ferrari*, 1825-ben *Boehm* készít érmet. *Jenny Lind*-ről, a svéd csalogányról tíznél több érme készült, amelyek egyik legkitűnőbbje az 1847-ben *Radnitzky* vésője alól kikerült érem. *Malibran*-t, a nagy altistát, 1832-ben ismeretlen művész mintázza; a magyar származású *Carlotta Ungert* 1837-ben az olasz *Segnani*. Szép érmek vannak *Gemma Bellincioni*-ről, *Caruso*-ról és *Jeritza* Máriáról. Időrendben az elsők közé tartozik *Broccetti* érme 1723-ból *Bordoni* Faustináról, korának egyik leghíresebb énekesnőjéről, amelynek egyetlen ismert példánya a berlini múzeumban van és *Guillemard* érme 1875-ből *Marchesi* (Marchesini) *Luigi* szopránénekesnőről, akit hazáján kívül Bécs, London és Szentpétervár ünnepelt.

A magyar és a magyar vonatkozású szerzőkről vert érmeket most külön csoportban mutatjuk be.

Elsőnek a pozsonyi *Hummelt*. Róla a legnagyobb francia szobrászok egyike, *David d'Angers* készít érmet, majd 1825-ben párisi sikereit ünneplik párisi barátai egy *Peuvrier* által készített éremmel, melynek hátirata: „les artistes et amateurs français à Hummel“.

Ezzel elérkeztünk *Liszt* Ferenchez. Tudjuk jól, hogy milyen hihetetlen sikerei voltak, mennyire elismerték már életében s így természetes, hogy aránylag fiatal korában bekerült azok sorába, akiket bronzban megörökítettek. A nagy francia mester, *Bovy*, az első érmet 1840-ben, tehát 29 éves korában készíti róla. Ezt követi *Lange* érme 1846-ban, majd *Radnitzky* 1873-ban, „*Liszt* ötvenéves művészi működésének emlékére“, hátlapján *Vörösmarty* *Liszt* Ferenchez írt ódájának kezdősoraival. *Radnitzky* egy évszám nélküli érmének egyik oldala *Liszt* Ferencet, másik oldala *Wagnert* ábrázolja. *Geerts*, a kitűnő belga éremművész „les artistes de Bruxelles“ megbízásából örökíti meg 1881-ben. Halála alkalmából 1886-ban a *Lauer*-féle nürnbergi éremöntő műhely ad ki ezüst érmet. Nincs hely felsorolni az összes *Liszt*-érmeket s így csak arra akarok szorítkozni, hogy magyar meszttereink néhány *Liszt*-érmét említsem meg. *Berán* Lajos háromszor örökíti meg, nevezetesen születésének centennáriuma alkalmából a Lipótvárosi Ka-



színő megbízásából egyoldalú négyszögű plaketten, 1936-ban a halála ötven éves évfordulója emlékére vert, Liszt profiljával ékesített kétpengős érmén és végül 1940-ben a Nemzeti Zenede százéves jubileuma alkalmából vert emlékérmén. *Telcs Ede* 1936-ban készít érmet Lisztről, *Reményi József* két-ízben, továbbá *Ispánky, Beck, Edvi Illés, Mester, Szödy, Madarassy* tudomásom szerint egy-egy éremmel szerepelnek. A modern külföldiek közül még csak *E. Torffot* (1911) és a kitűnő *Goetzöt* kívánom megemlíteni. Lisztről a bronzérmeken és plaketteken kívül a Herendi porcellángyár készített kitűnő érmet, mely *Edvi-Illés György* műve; egy másikat a bajai Liszt Ferenc-kör készített 1936-ban égetett agyagból.

*Goldmark Károlyról* 1900-ban, hetvenedik születésnapja alkalmából *Scharff* készít szépművű érmet, majd *Lukácsy* a Lipótvárosi Kaszinó felkérésére és később *Korányi. Erkel* Ferenc, a magyar opera megalapítója, *C. H.* jelzésű plakettel szerepel 1895-ből, majd *Berán Lajos* mintázza. *Joachim Józsefet*, a XIX. század egyik legnagyobb hegedűművészt 1898-ban a Hovinsham-i zeneünnepkör ünnepi ötvenéves születésnapja alkalmából; 1900-ban galvanoplasztikai úton előállított éremmel örökítik meg; halála alkalmából, 1917-ben szépművű érem készül róla. *Hubay Jenőt* több érem örökíti meg. Az elsőt még fiatal korában, 1890-ben *Szarnovszki* készíti, a másodikat *Telcs* 1927-ben, a harmadikat *Beck Ö. Fülöp*, a negyediket fia, *Hubay Andor* mintázza, míg az ötödik, amely *Hubay Jenőt* és nejét *Czebián Róza* grófnőt együtt ábrázolja és amelyet azok a művészek kapnak, akik a *Hubay-palota* zenedélutánjain fellépnek, *Kuzmik Livia* műve. *Koessler Jánost* barátai huszonötéves tanári működése alkalmából tisztelik meg plakettel, amely *Beck Ö. Fülöp* műve. *Kerner Istvánról*, a nagy magyar dirigensről, *Csillag* 1928-ban készít érmet. Itt kell megemlékeznem két nagy, magyar származású, világhírű karmesternek érmeiről: *Richter János*éról, akit angliai sikerei emlékére 1904-ben *Hedley* mintáz és *Nikisch Artur*éról, akiről 1903-ban dr. *Geibel* készít érmet. *Popper Dávidot*, a világhírű gordonkaművészt *Telcs Ede* mintázza, tanítványát, *Son Harryt, Murányi. Dohnányi Ernő*ről, a magyar zeneművészet büszkeségéről, fiatal korában (évszám nélkül, de mindenesetre 1907 előtt) *Miss Hals*, ötvenedik születésnapja alkalmából 1927-ben *Reményi József* készít érmet. Ugyancsak *Reményi* mintázta néhány éve *Ticharich Zdenkát. Zichy Gézáról Berán* készít egyoldalú plakettet, *Akom Lajos* orgonaművészt *Tóth Gyula* mintázza.

*Lehár Ferencet* először a „Víg özvegy“ bécsi sikere alkalmával örökíti meg bronzban, később több plakettel szerepel (*T. J., Schaefer*); *Blaha Lujzának* 1920-ban történt halála alkalmából jut ki ez a dicsőség.

A legújabb magyar zenész-érmek *Beck* erőteljes *Bartók* Bélája, *Beck Ö. Fülöp* és *Edvi-Illés György* szépművű érmei *Kodály Zoltán* 60. születésnapja alkalmából és *Berán Lajos* legutolsó kitűnő alkotása *Kresz Gézáról*, ugyancsak 60. születésnapjára.

Dr. Kresz Károly.



## Kodály kórusainak zenei szimbolikája.

A zenei szimbólumkutatás a zene és a zenehallgató közötti kapcsolatok vizsgálatához próbál adalékokat szolgáltatni. Mint legtöbb ilyen átmeneti jellegű tudománynak, a szimbólumkutatásnak is kezdetben módszertani nehézségekkel kell megküzdenie; számolnia kell egyrészt a zenét létrehozó zenei törvényszerűségekkel, másrészt pedig a zenehallgató pszichológiai adottságaival. Ez a kettősség nagyon könnyen vezethet túlzásokhoz, amelyek egyrészt a legmindennaposabb zenei elemeknek igyekeznek valamilyen jelentőséget tulajdonítani, másrészt mindent pusztán zenei törvényszerűségből próbálnak magyarázni. Az egyensúlyt megtalálni mindenesetre nagyon nehéz, különösen ma, amikor a pszichológia zenei vonatkozásokban még csak a kezdet kezdetén van. A kérdés irodalma pedig majdnem kizárólag a barokk zenére vonatkozik (Schweitzer és Pirro Bach-tanulmányai); a romantika óta viszont olyan fejlődésen mentek keresztül a zenei kifejezési lehetőségek, hogy lehetetlen a kérdést a régi módszert alkalmazva kimeríteni.

Példaképpen elég megemlíteni Kovács Sándor kísérletét (Schubert zenei szimbolikája. Hátrahagyott zenei írásai, összeállította Molnár A. Bp. Rózsavölgyi, 1926.), amely mindamellett, hogy nagyon értékes adalékokkal szolgál, alkalmatlan arra, hogy valamilyen összehasonlító stíluskutatásnak alapjául szolgáljon. Ugyanezt mondhatjuk el az A. Schering erre vonatkozó tanulmányait egyesítő, nemrég megjelent könyvről is (Das Symbol in der Musik. Koehler u. Amelang kiad. Lipcse, 1941.), amely legnagyobb mértékben Bach-hal foglalkozván, nem gondol olyan lehetőségekre, amelyek, ha Bach-nál nem is fordulnak elő, másnál esetleg nagyon gyakoriak lehetnek. A módszernek és rendszernek általános érvényűnek kell lennie, ez azonban természetesen csak akkor várható, ha ilyen szempontból legalábbis a nagy zenei stílusjegyek egy-egy reprezentatív képviselőjének zenéjét már megvizsgálták. Éppen ezért talán nem fölösleges, ha a mai kor egyik legegységesebb stílusú zeneszerzőjét ilyen szempontból is megvizsgáljuk; az eredmények Kodály zenéjén túl a kórusművészet általános szimbolikájához is adalékokkal szolgálhatnak.<sup>1</sup> Kodály zenéje egyébként szerzőjének erős vokális beállítottságánál fogva különösen alkalmas ilyenfajta vizsgálatokra, hiszen az egyes dallamfrázisok, harmóniák, ritmikai képletek stb. értelmének keresésé-

<sup>1</sup> A kórus szimbolikájára utalnak egyes tanulmányok. Palestrinával kapcsolatban pl.: K. Jeppesen: *Der Palestrinastil u. die Dissonanz*. Lipcse Breitkopf u. Härtel, 1925. Kontrapunkt, u. o. 1935. K. G. Fellerer *Palestrina*. Regensburg. F. Pustet kiad. 1930. stb. Samson: *Le symbolisme dans les messes de P. Rev.* Mus. 1939. I. stb.



ben szinte kizárólag a szövegre vagyunk utalva. — Nem foglalkozunk azonban Kodály minden szöveges kompozíciójával, csupán kórusaival (a zongora, vagy zenekari kíséretes dalokra, vagy népdalfeldolgozásokra csak helyenként, analógikus esetekben utalunk), a kórusral is csak mint a *capella* műfajjal, a Psalmus és a Te Deum zenekari részének szimbolikáját tehát figyelmen kívül hagyjuk.

Szimbólikusnak nevezzük az alábbiakban azokat a kifejezési elemeket,<sup>2</sup> amelyek bizonyos megkülönböztető értelemnek a hordozói, és ezt a megkülönböztető értelmet többszöri előfordulás, esetleg zenei, vagy lélektani magyarázatok alapján bizonyítani tudjuk. Nem szimbólum tehát a kánon olyan esetekben, mint a Táncnóta, ahol az erre a technikára véletlenül alkalmas dallamvonalon kívül semmi sem indokolja a kánonban való feldolgozást; szimbólum viszont a Molnár Annában, ahol két helyt is, a sürgetésnek, türelmetlenségnek a kifejezője (l. alább). Megkülönböztethetünk általános és egyéni szimbólumokat (ált.: emelkedést kifejező szövegrészre emelkedő dallamvonal; egyéni K-nál a sírás szimbóluma), ezt azonban csak akkor választhatnók kétséget és tévedéseket kizárva külön, ha pontosan ismernők mindazoknak a mestereknek szimbolikáját, akiknek Kodály stílusa kialakításában döntő, vagy legalábbis számottevő szerep jutott (Palestrina, Debussy, népdal, stb.). Ilyen ismeretek hiányában azonban kénytelenek vagyunk ezt a szempontot mellőzni (holott itten kezdődne a szimbólumkutatás tulajdonképpeni értelme), legfennebb helyenként utalunk sejtéseinkre, amelyeket, különösen az egyéni szimbolika területén, nem tudunk bizonyítani. A kettősség szétválasztása azzal is nehezedik, hogy az általános és egyéni szimbolikán kívül valószínűleg minden egyes kornak, stílusegységnek önálló szimbólumai vannak és ezek ismeretének hiányában nagyon könnyen egyéni szimbólumoknak tarthatunk olyan jelenségeket, amelyek, ha nem is találjuk meg őket pl. Bachnál, jellegzetesen XX. századiak, korunkban gyakoriak.

A szimbólumkutatásnak három kérdésre kell megfelelnie: *mivel*, *mit* és *hogyan* fejez ki a zeneszerző. A kérdésre adott válasz tárgyunkat a zeneszerző és a mű közötti kapcsolat szempontjából világítja meg. A zenehallgató szempontjából a kérdések így alakulnak: *mibe*, *mit* és *miért* érez bele a laikus, vagy zeneileg képzett hallgató. És itt, ezen az utolsó *miért* kérdésen keresztül kapcsolódik bele lényegbevágóan a lélektan a szimbólumkutatásba: olyan kérdések tisztázása, hogy az emelkedő dallamvonal pl. miért kelti magának az emelkedésnek az érzetét, a moll-harmóniák a dúrokkal ellentétben miért lehangolóak, vagy bizonyos ritmusképletek miért az örömeinek a kifejezői, mind a fizikával, biológiával, stb. felszerelt modern lélektannak a feladata. Dolgozatunkban a kérdést a zeneszerző szempontjából, tehát a művek kompozicionális oldaláról próbáljuk megvilágítani, és ugyancsak ebből a szempontból, a *mivel*, *mit* és *hogyan* kérdések szerint próbáljuk rendszerezni a szimbólumokat is.

Abból a feltevésből kell kiindulnunk, hogy valamely zeneműnek minden egyes hangja, melodikai, harmóniai, ritmikai és szerkezeti eleme szimbólikus értelemnek a hordozója.<sup>3</sup> Ilyen szempontból beszélhetünk az elemek

<sup>2</sup> Kifejezési elemeken a zenei és formai elemeknek (dallam, harmónia, ritmus, szerkesztési elemek stb.) összességét értjük.

<sup>3</sup> Valószínűleg ez a helyes felfogás, ma azonban nem tudjuk bizonyítani anélkül, hogy a belemagyarázás vádját magunkra ne vonnók.



(beleértve a forma elemeit is), és eszközök szimbolikájáról.<sup>4</sup> Mind a kettő a zeneszerző szempontjából fontos *mivel* kérdésre ad választ. Hogy a szimbolizmus módjainak felsorolása teljes legyen, meg kell még említenünk (bár Kodály kórusaiban gyakori előfordulása ellenére nem nagy jelentősége van) az ismert melodiáknak, „citátumoknak”, mint közimert szimbolikus tartalmak hordozóinak szerepeltetését.<sup>5</sup> (A h-moll misében a gregorián Credo-dallam, mint a hit időálló szilárdságának kifejezője.)

A kifejezett tartalmak természetüknél fogva helyezkednek bele az intrapszichikus (érzelmi) és az ekstrapaszichikus (érzéki) valóságok csoportjába. Ugyancsak ez a természetes kettősség szabja meg a kifejezés módzatainak (a *hogyan* kérdésre való felelet) felosztását; aszerint ugyanis, hogy érzéki, vagy érzelmi valóságokat fejezünk ki, a kifejezőmódot szófestésnek, illetőleg hangulatfestésnek nevezzük. (A kettő között természetesen nem lehet éles határt vonni, mint ahogy a természetes beszédben is a szavaknak bizonyos hangulati velejárójuk van, a zenei kifejezésben is a szófestés nagyon gyakran hangulatfestéssé válik. Az osztályozás ilyen esetben legtöbbször tetszőleges; az ilyen eseteket a szófestésnél tárgyaljuk, és csak olyankor vesszük bele őket a hangulatfestés kategóriába, ha úgy érezzük, hogy a szófestésben is tulnyomó részben szerepel a hangulatfestő elem.) Hangulat- és szófestést az elemekkel és eszközökkel egyformán elérhetünk, sőt bizonyos hangulatfestő jellege van a „citátumok” alkalmazásának is. A kórusművészetben azonban az eszközök szimbolikájának nem a hangulatfestés a tulajdonképpeni jelentősége, hanem a szövegben előforduló relációk kidomborítása, a cselekmény drámaiságának, színszerűségének megelevenítése. (L. alább, Molnár Annával kapcsolatban.) Külön szerepe van a dinamika és tempóvétel szimbolikájának; mindkettőnek a hangulatfestésben van jelentősége.

Az alábbiakban megkíséreljük Kodály kórusaival illusztrálni a fentebb vázolt elveket. A felsorolás természetesen még nem eredmény, csupán adalék a további összehasonlító vizsgálatokhoz.<sup>6</sup>

## I. Elemek szimbolikája.

a) *Szófestés.* — Az emberi énekhangnak, éneklésnek érzékeltetésére legtöbbször egy szótagra énekelt több, rendszerint egyenlő értékű hang szolgál: *Bicinia hungarica* III. MK 4023 „Kirjelejszont énekeljünk” 18., „És éneklöttünk nagy örömmel” 25.; *A 150. genfi zsoltár* KK „Ékes énekben” 31.; *Vizkereszt* KK „Mint a tömjén szálljon énekünk” 157.; *Liszt Ferenchez* MK 617 „ó zengj nekünk dalt” 6., „Zengedezzen diadalmi ének” 5., „Zengj nekünk dalt” 6. — Ugyanez a szimbolika az „adjunk hálát”, „dicsérjük az Urat” és

<sup>4</sup> Eszközök szimbolikáján értem a zenekari, vagy énekkari „apparátus”-nak a szimbolika szolgálatába állított felhasználását; azt, hogy a kórusban pl. bizonyos esetben csak egy szólam énekel, vagy hogy vegyeskarban bizonyos esetben csak a férfiak énekelnek, vagy hogy a bánat, lemondás kifejezésére nem használnak a zenekarban rézfúvókat stb.

<sup>5</sup> A citátumok szimbolikájáról Schering tesz említést (i. m. 40–41. l.) Bach 77. kantatájával kapcsolatban.

<sup>6</sup> A kórus címét *dölt* betűvel szedtük. Utána a kiadó és a kiadási szám található (MK = Magyar Kórus, UE = Universal-Edition) előszöri említésnél; ezután a szóbanforgó szövegrész idézőjelben, majd az említett kiadás szerinti lapszám. A „Kórusok” (MK) címen 1942-ben összegyűjtött gyermek- és nőikaroknál a kiadó jelölése helyett KK-t írtunk; a lapszám megjelölése ilyenkor a gyűjteményre vonatkozik.



hasonló szövegekre: *Bic. III.* „Áldjátok azértan“ 23., „Az Úr áldassék“ 23., „Magasztaltassék“ 23.; *A 150. g. zs.* „Áldjátok őt mindörökké“ 33.; *Vizkereszt* „az Úrnak hálát adjunk“ (a szöveget aláfestő alt szólamban) 153., u. az a szöveg 154., u. az a szöveg nyolc esetben 157.; *Liszt F.-hez* „És mondjuk: hála égnek“ 8.

Hangszerek hangjának visszaadásánál általában ugyanez az eszköz: *Bic. III.* „Hangos citerákban“ 23.; *A juhász KK* „Fujja furulyáját“ 5.; *A 150. g. zs.* „Lantban hegedőben“ (a két alsó szólamban) 31. — Helyenként hosszan kitartott hang szimbolizálja a hangszert: *A 150. g. zs.* „Tárogató bűg, orgonaszó zűg“ 32. — Ha lehetséges, az egyes hangszereket egyéniségükhöz hívebben, pontosabban is ábrázolja Kodály. A kürtszót kürtkvintek (*A 150. g. zs.* „Kürtben dicsérjétek őt“ 31.), vagy jellemző ritmikájú és dallamvonalú „kürtmenetek“ érzékeltetik (*L. F.-hez* 5.), a harangszó festése szintén gyakori hangutánzó szavakra. (*Harangszó KK* „Bomm, bamm, giling, galang... stb.“ 92., *Pünkösdlő KK* „Zeng, bong... stb. 107—8. (ebben az esetben a szófestés hangulatfestéssé válik, az „Elhozta az Isten piros pünkösdlő napját“ szövegrésznek eleveníti fel a harangszó az ünnepélyes külsőségeit); *Székely keserves MK* „Tengernek zúgása harangszóm is leszen“ szöveg után „bom... bom...“ szótagokra 3.) A duda hangját a *Gergelyjárásban* (KK) álló orgonapont felett jellegzetes ritmikájú és vonalú dallam idézi (Dudaszó c. rész 56.). Az orgona hangját az orgonastílusra jellemző, figurációszerű nyolcadmozgások érzékeltetik: *L. F.-hez* „Legyen hangod a vész orgonája“ — a gyors nyolcadmozgás, a félhangközdiszsonanciák egyben a „vész“ szóra is szófestéssel szolgálnak — 5. Állathangok visszaadásánál: *Tücsök szól MK* (*Szép Jézus* c. gyűjtemény) 8.

Ugyancsak ez az eljárás a szélzúgás érzékeltetésénél is: *Bordai UE* 7445 „Fordulhat a szél“ 9.; „Fölszállott a páva MK 385 „Új szél nyögeti az ős fákat“ 2.; *Pünkösdlő* „Úgy mint szélnek zúgása“ 105.; *Bic. I. MK* 554 „fúj a szél“ 8., „Ha nap süt, ha fúj a szél“ 32. — Ide tartozik a basszus-szólam oktávterjedelmű glisszandómenete is az „égiháború“ szó festésére (*Kit kéne elvinni MK* 83. 2.). A szellőnek a festésére elegendő két nyolcadkótának egy szótagra való éneklése (*Este UE* 1135a „Ényhe szellő suttoz halkkal“ 3.).

A tűz lobogásának érzékeltetésére ugyancsak a melizmatikus hajlítások szolgálnak: *Bic. III.* „tűz által megéget“ 16., ugyanitt a tűzszimbólum érzékelteti az utolsó ítéletet is „a nagy ítélet“ szavakra 16.; *Akik mindig elkésnek MK* 65 „Lelküink vörösen lángra lobban“ 2.: „Fölsz. a páva, „Vagy láng csap az ódon vad vármegyeházra“ 3—4. (a „vad“ szót szintén hajlított nyolcadok festik); *Balassa Bálint elfelejtett éneke MK* 7516 „...földön-csúszó gazság, fölforrálja véretem“ 5. (a hajlítások a csúszást és a „gazság“-ot is festik); *Hol legeltetsz? MK* (*Szép Jézus* c. gyűjt.) „Nap hevétől lettem barna“ 9.; — a kialvó lángot kitartott hang alatt lefelé haladó kronatikus menet szimbolizálja: *Öregek MK* 64 „te már elégtél“ 5. (ugyancsak a kialvást, elégezt szimbolizálja a ff-ből pp-ba való halkulás).

Hajlítás, vagy hosszan kitartott hangok szimbolizálják a fényt, a csillogást is: *Este* „...fényes lesz a mennybolt“ 4.; *Norvég leányok MK* 7512 „csillog, villog a leányok csuklyája“ 4.; ha pedig emelkedő dallamvonallal párosul, átvitt értelemben a hajlítás festi a napot, holdat, stb.: *Este* „Esti csillag halvány sugára“ 3—4., „majd felkél a tél hold“ 4.; *Vizkereszt* „Szép csillag gyuladt: menyeyi fény“ 151—52.; *Huszt MK* 319 „Szállt fel a hold“ 1. Kitartott hangok ugyanezzel az értelemmel: *Vizkereszt* „Fényes-



séges ez a mai nap" 150.; *Pünkösdlő* „Mert megtetszett immár egek fényessége" 113. (hajlítás és kitartás); *Huszt* „A haza fényre derül" 3.

A fényesség képzetéhez nagyon közel van a szentségnek, tisztaságnak a fogalma. Ennek festésére (tulajdonképpen hangulatfestés!) ugyancsak ezek az eszközök szolgálnak, legtöbbször pp jelzéssel: *Te Deum* UE 10879 „Sanctus, sanctus sanctus Dominus Deus Sabaoth" 8—9—10., „regna coelorum" 33—34., „in gloria Patris" 36., „In aeternum" 48., „Patrem immensae majestatis" 21—22., „Sanctum quoque Paraclitum Spiritum" 23., „majestatis" 14., „Non confundar in aeternum" 67—76.; *Semmit ne bándódjál* KK „Krisztus néked reménység" 122., „Ha Krisztusban bízol, néked az sem árthat" 124., „Oltalmazza Krisztus az ő szentegyházát, Miként az jó pásztor az ő juhokskáját. Valaki hallgatja a Krisztus mondását, Viseli mindenkor szorgalmatos gondját" 124—25., „Nézzed a Krisztusnak ártatlan halálát" 125—26.; *Vizkereszt* „három szent bölcs" 154., „Mint a tömjén szálljon énekünk" 156—57.; *Üjesztendőt köszöntő* KK „Már minálunk föltámadott Bárány csillaga! Már minálunk örvendezik Noé galambja." 141.; *Angyalok és pásztorok* KK „Gloria in excelsis Deo" 78., U. a. 85., „imádjuk és áldjuk" 79.; *L. F.-hez* „És mondjuk: hála égnek" 8.; *Pünkösdlő* „Amint nékik a Szentlélek ad vala szólani" 106., „Mellyet Krisztus ígér vala Akkor a tanítványoknak, Mikor mene mennyországba, Mindeneknek láttára." 105.; *Este* „Megzendül a menny harmóniája" 5. — Ugyanez a festés a „Mária, Boldogasszony" szavakra: *Lengyel László* KK „Mi elmegyünk Boldogasszony kis kertjébe" 98.; *Bic. III.* „Üdvözlégy, Szűz Mária" 18. — Gyakori, hogy nem magának a szentséget jelentő szónak a dallamában, hanem a kísérszólamok valamelyikében jelentkezik a hajlítás és kitartás, de nem szöveggel, mint eddigi példáinkban, hanem szöveg nélkül. Az ilyen „aláfestéseket", jóllehet inkább hangulatfestő jellegűek, a szófestésnél kell hogy tárgyaljuk, mert legtöbb esetben az „Isten", vagy valami más. szentséget jelentő szónak a járulécai: *Pünkösdlő* „Csak az Isten tudja..." 117.; *Bic. III.* „Oltalmazzon minket Isten ez veszedelemtől" 17.; *Kit kéne elvenni?* „Istenem, Istenem, ugyan mit csináljak?" 3.; *Ének Szent István királyhoz* MK 400 „Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga" 9. és 13. — Nem sorolhatjuk fel mindazokat az eseteket, ahol ezekkel az eszközökkel teszi ünnepléssé Kodály a szövegnek egyik-másik jelentéktelennek látszó szavát. Itt már aligha kerülhetnők el a belemagyarázás vádját; ezért csupán néhány példát hozunk fel ilyen esetekre (ezek tulajdonképpen hangulatfestő jellegűek): *Ének Szent István királyhoz* „Nézz már István király bándódo hazádra. Fordítsd szemeidet kedves országodra" 8., „Ki voltál valaha országunk istápjá." 4. stb.

A fényességgel, szentséggel könnyen asszociálható „messzeség" fogalmának ugyanez a kifejezője: *Huszt* „Messze jövőddel" 3.; *Vizkereszt* „messze keleten" 152.

Általában még két fogalomcsoportot fejez ki a hajlítás és a kitartott hang: rendszerint pontozott ritmussal festi a járást, szállást, stb. jelentő igéket és az olyanokat, amelyeknek valamilyen hangsúlyozott érzelmi tartalmuk van. Az utóbbiakat a hangulatfestések között soroljuk fel, most csak az első csoportra hozunk fel néhány példát: *Székelly keserves* „Az irigyek miatt esett bujdosásom" szövegrész után 1.; *L. F.-hez* „lelkeikkel visszazárlanak" (visszatérő dallamvonal) 7.; *Norvég leányok* „karonfogva sétálnak" 6., „S ő elviszi mosolyukat a tengeren is túlra" 6—7. A ringatás kifejezésére: *Este* „Lassan, lágyan elringatják édes álom karjai" 7.; *Molnár Anna*



MK 614 „Kicsi fiát megszojtatta” szövegrész után 8.; Pünkösödölő „Gyöngye vessző vagyok, mindenfelé hajlok” 110.; *Bic. IV.* MK 4024. „Szép szál nyírfa, jó szövöszték selyem öv készül rajta” (átvitt értelemben) 42., „Erdő hajlong” 43., Köszöntő MK 393 „Ingó-bingó zöld fűszál” stb.

Amint a mozgó szólamok a mozgásnak voltak kifejezői, úgy az álló hangok az egyhelybenmaradást festik: *Vizkereszt* „Megáll a csillag egy kis ház fölött” 155.; — átvitt értelemben; *Este* „Elnémult a föld 5.; *Két zoborvidéki népdal* UE 7447 „nyugodni akarok”, „Meghalok, meghalok” 4, 6, 7. stb.

A szófestés kapcsán emlékezünk meg még néhány olyan jelenségről, amelyet eddigi csoportjainkban nem tárgyalhattunk. A „késés” szót késleltetések festik: *Akik mindig elkésnek* „elkésünk”, „lépésünk” stb. szavakra. (Itt az összefüggés nem olyan formalisztikus, mint első pillanatra látszik: az összhangzati „késés” nem csupán nevével áll közel a kifejezett fogalomhoz, hanem az átkötött és csak késve feloldódó disszonanciák valóban a késés érzetét keltik — hangulatilag is — a hallgatóban). Az „asztalaikat feldönté” szövegrészt a *Jézus és a kufárokban* előbb szilárdan álló, majd meg-megingó, imitáció-szerűen kezelt üres kvintek fejezik ki (MK 66, 5.). Ugyanitt a kavargást, a fejvesztettséget bonyolult polifonikus szerkesztés adja vissza („Kavarog a barom stb.” 3—4), a pénz csörgését, szerteszórását ellenmozgású gyors tizenhatod menetek érzékeltetik („és ott terpeszkedtek a pénzváltók”, „és a pénzváltók pénzét szerteszórta” 2., 5—6.; v. ö. *Mátrai képek* UE 1520 „csörög morog a Mátrában” 1.); a pénzváltók terpeszkedését diatonikusan lefelé haladó negyedekóták fejezik ki (i. h.). — A „teltséget” fugaszerű szerkezetek, összezsúfolt szólamok, újból és újból belépő témák jelentik: *Te Deum* „Pleni sunt coeli et terra” 11., (1. még *Jézus és a kuf.*, *Psalmus hungaricus* UE 7524 „Egész ez város rakva haraggal” szövegrész előtt és után a zenekari szólamokat). A *Mátrai képek* „környes körül” szövegrészt a dallamot éneklő tenor szólamot tizenhatod mozgásokkal körülvéő szoprán, alt és basszus szólamok színezik. (2.) Ugyancsak szófestő jellege van *Balassa Balint elfelejtett énekében* a gyakori hajlításoknak is: „Belül ezer féreg rág”, „Városod magad bukását”, „Hol van hősi kardod?” (v. ö. *L. F.-hez* „diadalmi ének” 5.), „vitéz híre nevednek” stb. 1., 2., 5., 6. Ugyanitt az „elmennék én messzire” szöveget nőna-távolságban diatonikusan lefelé haladó egyenletes, negyedmozgású dallam adja vissza (7.). Szófestő a *Psalmus* kórusa is „A kevélyeket aláhajigálad” (76.). „Nagy tisztességre ismét felemeled” (82—87.) szövegű részeknél. Ugyancsak szófestő — bár ez már az eszközök szimbolikájához tartozik — a *Bordal* homofón kezdete után az imitációszerű feldolgozásmód a „jobban éleszti” szavakra (4). A *L. F.-hez* c. kórus bonyolult alterált akkordjai között szófestésnek hat a „tétlen nyugalom” szavaknak tiszta F-dúr harmóniája (2.; v. ö. *Molnár Anna* „Jó estét te jámbor gazda” előtti részt 5.). Szófestők a sforzatók a „Szörnyű bosszúállással” szövegre is (*Bic. III.* 31.).

Szófestés az eső esésének az illusztrálása még olyan esetben is, amikor tulajdonképpen a szöveg hangulati tartalmának a kifejezője: *Norvég leányok* „Esik eső” 3., 8., (v. ö. *Hajnóvesztő* KK „Ess eső” 50—51.). A pp jelzés hangulatfestő jellege mellett is kifejezi a „csoda” szót (*Fölsz. a páva*, „Várjuk már, várjuk az új magyar csodákat” 2. v. ö. a „Krisztus” „Isten” stb. szavakkal kapcsolatban mondottakat.) A forte animato a *Liszt Ferenc*-hez c. kórusban az „erős serényen” szövegrészt festi (6.), ugyancsak az erős intonáció fejezi ki a „bátor hangok”-at is (7. v. ö. „a velőket rázó



húrokon" szövegrésszel 1.) A tiszta harmónia szófestő olyan esetekben, ahol a szöveg maga követeli ezt (*Este „Megzendül a menny harmóniája“* 5.), a disszonancia, vagy a váratlan funkcióváltás (D—S szerűen) ugyanígy (*Öregek „rettenetes kéz, ellentmondást nem tűrő kéz“* 7.).

A felsorolt eseteken kívül még számtalan alkalommal kimutatható a dallamvonalnak, harmóniának, ritmikának, szerkesztésmódnak, stb. szófestő szimbolikája. Célunk azonban a lehetőség szerint való tipizálás és így csak az olyan szimbólumokat soroltuk fel, amelyek minden kétséget kizáróan fejezik ki a szöveg tartalmát, és szempontjainknak, legfőképpen az osztályozhatóságnak megfelelnek. A zongora, vagy zenekari kíséretes dalok és népdalfeldolgozások kíséretének szimbolikája — a hangszer vagy együttes természeténél fogva — erősen különbözik a kórusokétól, mégis néhány egyező esetre utalnunk kell, annak bizonyítására, hogy Kodály szimbólumai lényegükben ugyanazok, csak az előadó együttes természetes követelményeihez alkalmazkodva változnak. A példák természetesen csak illusztráló jellegűek, teljességre seholsem törekszünk. A szófestésnek megszámlálhatatlan szellemes példáját találjuk a *Kitrákotty* mese zongora-énekes feldolgozásában (*Magyar Népzene II.*) és hangszerelt változatában (*Székelyfónó*). Ugyanilyen szófestésen keresztüli hangulatfestés az alapja az *Asszony, asszony, ki az ágyból* c. népfeldolgozásnak is (*M. Nz. III.*). A *Két zaborvidéki népdal* „nyugalom és halál“ szövegrészekre kitartott hangjai megvannak a zongorás feldolgozásban is (*M. Nz. III.*). Az Isten szó festésénél alkalmazott magasregiszterű, hosszan kitartott pianisszimók a zongorás népdalfeldolgozásokban is előfordulnak (v. ö. *A búbanat keserűség vége* *M. Nz. VIII.*), úgyszintén a járást kifejező egyenlő „lépések“ (v. ö. *Elmenyek, elmenyek* u. o.) stb.

b) A hangulatfestés példáinak felsorolásánál nagyon óvatosnak kell lennünk, hogy a belemagyarázás vádját elkerüljük, különösen e, amikor a szöveg nem ad megfelelő utasítást. Példáink aránylag kis száma éppen ezért nem jelenti Kodály művészetének ilyen téren való szegénységét — hiszen kórusművészetének éppen ez legerősebb oldala — csupán óvatosságunkat az anyag rendezésében. Sok esetet felsoroltunk a szófestésnél is, ezekre nem térünk ismét ki.

A bánatot, levertséget, általában a szomorú hangulatot rendszerint lefelé haladó, gyakran kromatikus színezetű, hajlításokkal telerakott menetek festik (a hangnemiségen kívül, amelyről külön beszélünk): *Bic. III* „fájdalom“ szóra 3.; *Ének Szent István királyhoz* „Te előtted sírván“ szövegre 4., 6., 10., 14., „Nem szűnnek iszonyú sírástól szemei“ szövegre 5., 7., 11., „Gyászos öltözetben“ szövegre 3., 10. A sírásnak egyébként külön szimbóluma van: félhang távolságban mozgó nagyterc harmónia: *Psalmus*, a zenekarban mint szófestés a tenorszólo „Csak sívok rívak“ szavaira 8—9., a kórusban mint hangulatfestés 26—32.; *Molnár Anna* „Elhagyott a feleségem“ szövegre a szoprán és basszus szólamban 6., „Nagyon sír a kicsi fiam“ szövegre a szoprán és altban 7.; *Székely keserves* „ki sirat meg engem“ 2., és „Meg is megsiratnak az égi madarak“ szövegrész után az alt és tenor szólamban 4. A *Két zaborvidéki népdal* első kórusában a szólístákat kísérő szövegnélküli kórusrész keveset mozgó diatonikus tercei érzékeltetik a komor hangulatot. Az ilyenfajta hangulatfestések általában szövegnélküli dallamaláfestéssel történnek a későbbi művekben is (*L. F.-hez* „hogy mély sírjaikban őseink is megmozduljanak“ 6.; *Mátrai képek* „Este



ledik már az idő 3., „sűrű erdő a szállásom“ 4., „A Vidrócki sírhalmára, Gyöngy hull a koporsójára“ 6—7.; *Balassa B. elf. éneke* „En se tejen, mézen, keserű kenyéren töltém gyermekségemet“ 4., stb.). Ugyanezt fejezi ki az *Öregekben* és az *Akik mindig elkésnekben* mindúntalan előbukkanó kromatika is. A sok szöveg nélküli hajlítás és az itt-ott feltűnő kromatika adja a *Norvég leányok* és az *Este* komor hangulatát is.

Az örömnék, jókedvnek megszámlálhatatlan kifejezése közül csak néhány jellegzetesebbet említünk: A *Túrót eszik a cigány* kvarttban mozgó „duba“ és „leba“ felkiáltásai (KK 136—39.). Az *Egyedem begyedem* (KK) *Lengyel László, Isten kovácsa* (KK) *Gólyanóta* (KK) stb. ana-paesztikus ritmusa, a gyermekjátékdallamok üres kvintjei mind ennek a naiv, játékos örömnék a tükrözői.

A bizalmat, reménykedést emelkedő dallamvonal, vagy erősítés és gyorsítás adja visza: *Te Deum* „In te Domine speravi“ 62; *Fölszállott a páva* „Másképpen lesz holnap, másképpen lesz végre“ 1—2. A csodálkozás kifejezésére ugyancsak az emelkedő hangmagasság szolgál; sokszor nincs is kiírva a hangmagasság, csak az emelkedést jelzi Kodály (*Karádi nóták* MK 63., 2—3.). A kérést hullámozó dallamvonal fejezi ki, talán a kisgyermek rimánkodásának hanghordozását utánozva: *Lengyel László* „Kérvén kérjük, adván adják“ 99; *Karádi nóták* „Kérem alázatosan az urakat“ 3. A sürgetést, türelmetlenséget kánonszerű szerkesztések fejezik ki a *Molnár Annában*. („Gyere velem Molnár Anna“ 2., „Ha megjönne meg-vernéd-é, Még éltibe felvetnéd-é“ 6.). A fáradtságot a szöveg elhaló, kihagyó éneklése érzékelteti az *Esti dalban* (KK 87.).

A transzcendentális valóságokat a legkülönbözőbbféleképpen érzékelteti Kodály a kórusokban. A *Huszt*nak a misztikumát majdnem végig pianisszimó intonáció és H, vagy G orgonapont festi. Az *Estében* diatonikus nagytercek festik alá az „A lélek hallja“ szövegű részt (6.). Az *Öregekben* a túlvilágot (amelyet a szöveg sejtett) váratlan moduláció fejezi ki, ami annál is frappánsabb, mert a befejezés tulajdonképpen egy tíz tak-tuson át előkészített kadencia, amely végül D-T zárlat helyett váratlanul H-durba modulál („No, gyere tedd le“ 7.). A lebegés visszaadására szolgáló augmentációs és diminuciós imitációkat a *Husztban* szófestőknek is fölfoghatjuk. A *Jézus és a kufárokban* a szófestések majdnem mindenütt hangulatfestésül is szolgálnak. Kimondottan hangulatfestés azonban a passio-szerű kezdés, a lassan mozgó, dúrjellegű harmóniák a „Jéruszálem“ és a „templom“ szóra (1.), a Jézus szavát kísérő harmóniák (7.), a kromatikusan lefelé haladó akordok a „rablók“ szóra, végül a tiszta harmóniák, az erősödő intonáció és ismét elhalkulás a kórusmű végén („úgy hallgatá Őt“). Hangulatfestő a *Psalmus* befejezése is, ahol az üres kvintek az időbeli messzeséget érzékeltetik (87—88.), de ugyanezek az üres kvintek fejezik ki az isteni ítéletet is („Igaz vagy Úram ítéletedben“ 68.). Az *Öregekben* váratlanul forte fellépő unisono a váratlan ráköszönés meglepődését fejezi ki („Jónapot bácsi“ 4.).

A szöveggel való hangulatfestésre csak egyetlen példát hozunk fel, tekintettel arra, hogy ez nem tartozik a szorosan vett zenei szimbolikához: *Mulató gajd* UE 7445 „Hajda, hajda, hajda, hopp, stb.“ 12—19.

A harmóniák hangulatfestő szimbolikáját ilyen beosztás mellett nem részletezhetjük; mivel a harmóniának jelentőségét helyzetük szabja meg, csak úgy elemezhetnők őket kielégítő módon, ha harmóniai előzményeiket is



vázolhatnók. Erre azonban módunk nem lévén, csupán néhány általános-ság említésére szorítkozunk. A konszonancia általában nyugalmat fejez ki (l. a szöfestségnél), a disszonancia viszont diszharmonikus lelki állapotot: rémületet, borzalmat fest (Molnár Anna, „Fejét vette Molnár Anna” 5.). Itt kell megemlítenünk, hogy bizonyos harmóniai kapcsolatok, szöveg nélkül piano énekelt kvart-menetek a vágyódásnak a kifejezői: Molnár Anna, „Gyere velem Molnár Anna... stb.” 1-2-3-4. Zöld erdőben KK 76—77. (A szövegben előforduló madár-fogalom a pszichológiában a vágnak a kifejezője!)

A hangnemek hangulatfestő szimbolikájáról általában annyit mondhatunk, hogy a sok előjegyzéses hangnemek bonyolultabb lelki tartalmak kifejezésére szolgálnak. Sematizálni nem lehet, mert az olyan változatok, modulációkkal és kromatikával teli kórusok, mint például az Öregek is, teljesen előjegyzés nélküliek. Azonban ilyen helyen is érvényesül az a tendencia, hogy a tartalmilag bonyolultabb és lélektanilag fontosabb momentumokat az alaphangnemtől lehetőleg távoleső hangnemek fejezzék ki. Ugyanígy jellegű a Liszt Ferenchez kórus is, ahol azonban a szövegnek megfelelően a sötét molltonalitást dúrtonalitás váltja fel (A diadalnak, szentségnek különben is mindig dúrakkord a kifejezője. V. ö. L. F.-hez „Zengedezzen diadalmi ének” 5. stb.).

## II. Eszközök szimbolikája.

Mondottuk: az eszközök szimbolikája a cselekmény drámaiságának megelevenítésére szolgál. A kórus különösen alkalmas arra, hogy különböző szólamok mintegy megszemélyesítve különböző személyek szerepét töltsék be és ezeket párbeszédekben szerepeltesse. Ilyen párbeszédiken alapszik legtöbb gyermekjátékkórus: Ciróka KK 6., Kecskéjáték KK 12., Tyúkozás KK 13., Bent a bárány kint a farkas KK 15., Vásárosdi KK 15., Nyulacska KK 21., Versengés KK 24., A süket sógor KK 28., Harangszó, Lengyel László, részben: Villó KK 144, de ilyen megszemélyesítések vannak a nagy kórusokban is: Angyalok és pásztorok, Jézus és a kufárok, Mátraí képek stb. (A Bicinia Hungarica négy füzetében a két szólam majdnem mindig ilyen szerepet tölt be). A Molnár Annában előforduló megszemélyesítések külön figyelmet érdemelnek: Molnár Anna a szoprán szólam, a csábító katoná a tenor, Molnár Anna férje a basszus, az elmesélő részeket elmondó „költő” pedig az alt és basszus vagy az alt és tenor együttes éneke. Mikor azonban Molnár Anna katonaruhába öltözve megy haza férjéhez, férfiúi szerepének megfelelően hangját is mélyíti — ezt a kórusban az alt szólam adja vissza — és csak lassan, az alt és szoprán együttes szereplésén keresztül válik ismét „nővé” (szoprán), aki „megszoptatja kicsi fiát.”

\* \* \*

Az elmondottak összegezésekekppen legyen szabad felemlítenünk néhány általános jellemvonást. Kodály kórusaiban mindegyik szólamnak egyformán szerepe van a szimbolikában. Ez a polifonikus szerkesztésmódból éppen úgy következik, mint az anyag természetéből. Bachnál — olyan korban, amikor a dallam mellett csak a basszus szólamát írták ki — természetes, hogy a melódia mellett a basszusnak volt a legkifejezettebb szimbólikus értelme. Ez a helyzet már a romantikában megváltozik (l. Kovács i. m.);



Kodálnál azonban még fokozottabb mértékben önállósulnak a szólamok. A kötött szólammozgásból következik az is, hogy a dallamnak és a harmóniának teljesen egyenlő szerepe van a kifejezésben. A ritmika viszont — egyes esetektől eltekintve — a prozódiaának függvénye lévén, nem játszik nagy szerepet. Jellemző azonban a szövegeknek és a velük együtt járó dallamoknak a megválasztása az olyan kórusokban, mint a *Vizkereszt*, *Pünkösdlő*, *Mátrai képek*, *Karádi nóták*, stb. Joggal csodálhatjuk, hogy mennyire egységes kompozíciókká válnak Kodály kezében a legkülönbözőbb hangulatú és tartalmú népdalok. De csodálatra méltó az is, hogy ilyen egyszerű és kézenfekvő eszközök felhasználásából olyan tiszta „magas” művészet születhetett, mint amilyenek a Kodály-kórusokat ismerjük és becsüljük.

Szóllósy András.

## KODÁLY ZOLTÁN ZENEMŰVEI.

Időrendi jegyzék.\*

- 1904 *Este* (Vegyeskarra). — Universal.
- 1905 *Adagio* (Hegedű-zongorára). Átiratok: a) Mélyhegedű-zongorára (szerző), b) Cselló-zongorára (szerző), c) Zenekarra (Frid Géza), d) Hegedű és kamarazenekarra (Kresz Géza), e) Szalózenekarra (Pór Ernő, kiadta Universal). — Rózsavölgyi.
- 1906 *Nyári este* (Zenekarra, átdolgozva 1930-ban). — Universal.
- 1906 *Húsz magyar népdal* (Zongorakisérettel, Bartókkal együtt). — Rozsnyai.
- 1907 *Méditation* (Zongorára). — Universal.
- 1907 4 dal (Ének-zongorára: 1) Haja, haja [Arany], 2) Nausikaa [—], 3) Mezei dal [—], 4) Fáj a szívem [1917] [Móricz]). — Universal.
- 1908 *Két zoborvidéki népdal* (Nőikarra). — Universal.
- 1907—09 *Énekszó* (Op. 1., 16 dal ének-zongorára). — Rózsavölgyi.
- 1908—09 *I. Vonósnégyes* (Op. 2.). — Rózsavölgyi.
- 1909 *Zongoramuzsika* (Ob. 3., a második kiadásból kimaradt az utóbb külön megjelent „Valsette”). — Rózsavölgyi.
- 1909 *Valsette* (Zongorára; hegedű-zongorára átírtá Telmányi Emil). — Rózsavölgyi.
- 1909—10 *Cselló-zongora szonáta* (Op. 4.). — Universal.
- 1912 *Két ének* (Op. 5., mély férfihangra zongora kísérettel és külön zenekarkísérettel, 1) A közelítő tél [Berzsenyi], 2) Sírni, sírni [1913—16] [Ady]). — Universal.
- 1913 *Himfy-dal* (Ének-zongorára). — Kézirat.
- 1914 *Duo* (Op. 7., hegedű-csellóra). — Universal.
- 1915 *Cselló-szólószonáta* (Op. 8.). — Universal.
- 1915 *Capriccio* (Csellószólóra). — Kézirat.

\* Pótlás lapunk 1942. decemberi Kodály-számához.



- 1912—16 *Megkésétt melódiák* (Op. 6., 7 dal ének-zongorára: 1) Magányosság [Berzsenyi], 2) Levéltöredék barátnémhoz [Berzsenyi], 3) Az élet dele [Berzsenyi], 4) A tavasz [Berzsenyi], 5) Búsán csörög a lomb [Kölcsey], 6) Elfojtódás [Kölcsey], 7) A farsang búcsúszavai [Csokonai]). — Universal.
- 1917 *Magyar rondo* (a) zenekarra, b) gordonka-zongorára). — Kézirat.
- 1917 *Kádár István* (Ének-zongorára, a *Magyar népzene* c. sorozat 37. száma). — Universal.
- 1917 *Színpad zene* (Móricz Zsigmond „Pacsirtaszó” c. színművéhez). — Kézirat.
- 1917 „*Fáj a szívem*” (Dal cigányzenekari kísérettel a „Pacsirtaszó” c. színműből; zongorakísérettel a „Négy dal” 4. számaként). — Universal.
- 1917 *Két férfikar* (Mulató gajd, Bortal [1913]). — Universal.
- 1910—18 *Hét zongoradarab* (Op. 11.). — Universal.
- 1916—18 *II. Vonósnégyes* (Op. 10.). — Universal.
- 1915—18 *Öt dal* (Op. 9., ének-zongorára: 1) Ádám hol vagy [Ady], 2) Sappho szerelmes éneke [Ady], 3) Éjjel [Balázs Béla], 4) Kicsi virágom [Balázs Béla], 5) Az erdő [Balázs Béla]). — Universal.
- 1919—20 *Szerenád* (Op. 12., trio két hegedűre és brácsára) — Universal.
- 1923 *Hegyi éjszakák* (Nőikarra). — Kézirat.
- 1923 *Psalmus Hungaricus* (Tenorszóló-vegyeskar-gyermekek-zenekar-organára). — Universal.
- 1924 *Három Korárelőjáték* (Bach koráljaira, cselló-zongorára. Vonószene-karra átírtá Arcady Dubinsky — Associated Music Publishers, Inc.). — Universal.
- 1925 *Villő. Túrót eszik a cigány* (Gyermekek-karra, magyar, német, francia szöveggel). — Universal.
- 1925—27 *Háry János* (Op. 15., daljáték Paulini Béla szövegére, Harsányi Zsolt verseire). — Universal.
- 1927 *Háry János-Suite* (Zenekarra). Átiratok: a) zongorára: Bécsi harangjáték, Dal, Intermezzo (Sztármári Tibor), b) zongorára: Intermezzo (Földes Andor, kiadta Universal — Associated Music Publishers, Inc.), c) fúvószenekarra (szerző), d) fúvószenekarra (Keil Ernő), e) fúvószenekarra (Doroszai Károly). — Universal.
- 1927 *Színházi nyitány* (Zenekarra, a) *Háry János*hoz, b) hangverseny céljaira önálló befejezéssel). — Universal.
- 1928 *Öt Tantum ergo* (Gyermekek-karra organával). — Universal.
- 1928 *Juhásznóta* (Gyermekek-karra, megjelent Kerényi György „Gyermekek-karok” c. füzetében). — Magyar Kórus.
- 1929 *A süket sógor, Cigánysírató, Gergelyjárás, Gólyanóta, Isten kovácsa, Jelenti magát Jézus* (megj. Universalnál is), *Lengyel László-játék, Pünkösdlő, Táncnóta, Újlesztendő köszöntő* (Gyermekek-karra). — Magyar Kórus.
- 1924—29 *Három ének* (Op. 14., ének-zongorára: 1) Siralmas nékem [Ballassa], 2) Imhol nyitva én kebelem ([Ism. szerző 17. sz.], 3) Várj meg madaram [Ism. szerző 17. sz.], 1) és 3) zenekarkísérettel is). — Universal.
- 1930 *Marosszéki táncok* (a) zongorára, b) zenekarra). — Universal.



- 1931 *Nagyszalontai köszöntő* (Vegyeskarra). — Magyar Kórus. Universal.
- 1931 *Pange lingua* (Vegyeskarra, orgonával). — Universal.
- 1931 *Orgonapreludium*. — Universal.
- 1931 *Mátrai képek* (Vegyeskarra). — Magyar Kórus. Universal.
- 1924—32 *Magyar népzene* (57 ballada és népdal zongorakísérettel, 10 füzetben). — Universal. Oxford University Press.
- 1931—32 *Székely fonó* (Daljáték Kodály szövegére). — Universal.
- 1932 „*Chi d' amor sente*“, „*Chi vuol veder*“, „*Fiori scoloriti*“ (Madrigálok nőikarra). — Kézirat.
- 1933 *Galántai táncok* (Zenekarra). — Universal.
- 1933 *Öreges* (Vegyeskarra). — Magyar Kórus. Universal.
- 1934 *Karádi nóták* (Férfikarra). — Magyar Kórus.
- 1934 *Nyulacska* (Gyermeckarra). — Magyar Kórus, Universal.
- 1934 *Székely keserves, Akik mindig elkésnek, Jézus és a kufárok* (Vegyeskarra). — Magyar Kórus, Universal.
- 1934 *Horatius-kar* (Diák vegyeskarra). — Magyar Kórus.
- 1934 *Katonadal* (Háromszólamú férfikarra, trombitával és dobbal). — Magyar Kórus.
- 1934 *Kit kéne elvenni?* (Tréfás férfikar). — Magyar Kórus.
- 1935 *Kuruc mese* (Táncjáték Harsányi Zsolt cselekményére a *Marosszéki táncok* és a *Galántai táncok* zenéjére. Berlinben „Zigeunerliebe“, Bécsben „Bergbauern“ címmel adták elő).
- 1935 *Ave Maria* (Nőikarra). — Magyar Kórus, Universal.
- 1935 *Harmatozzatok* (Gyermekek- vagy nőikarra). — Magyar Kórus, Universal.
- 1935 *Angyalok és pásztorok* (Kettős gyermeckarra). — Magyar Kórus, Universal.
- 1935 *Karácsonyi pásztortánc* (Gyermeckarra). — Magyar Kórus, Universal.
- 1936 *Huszt* (Férfikarra). — Magyar Kórus, Universal.
- 1936 *7 könnyű gyermeckar, 6 tréfás kánon*. — Magyar Kórus.
- 1936 *Liszt Ferenchez* (Vegyeskarra). — Magyar Kórus, Universal.
- 1936 *Molnár Anna* (Vegyeskarra). — Magyar Kórus, Universal.
- 1936 *A magyarokhoz* (Vegyeskarra). — Magyar Kórus.
- 1936 *Genfi zsoltár* (Gyermeckarra). — Magyar Kórus.
- 1936 *Budavári Te Deum* (Szóló quartett, vegyeskar-zenekarra). — Universal.
- 1937 *Harangszó* (Kettős gyermeckarra). — Magyar Kórus.
- 1937—42 *Bicinia hungarica I—IV*. (Gyermeckarra). — Magyar Kórus.
- 1937 *Angyalkert* (5 játékdal gyermeckarra). — Magyar Kórus.
- 1937 *Hajnóvesztő* (Gyermeckarra). — Magyar Kórus.
- 1937 „*Kállai kettős*“ (Ének-zongorára, „Gyöngyösbokréta“ c. füzetben). — Vajna és Tsa.
- 1937 *Felszállott a páva* (Férfikarra). — Magyar Kórus.
- 1938 *Esti dal* (Gyermeckarra). — Magyar Kórus.
- 1938 *Ének Szent István királyhoz* (Férfikarra, nőikarra, vegyeskarra). — Magyar Kórus.



- 1938 *Egyedem — begyedem* (Gyermeckarra). — Magyar Kórus.  
 1938—39 *Felszállott a páva...* (Zenekarra). — Szerző kiadása.  
 1939 *Semmit ne bánkódjál* ( a) férfikarra, b) nőikarra). — Magyar Kórus.  
 1939 *Concerto* (Zenekarra). — Szerző kiadása.  
 1940 *Norvég lányok* (Vegyeskarra). — Magyar Kórus.  
 1941 *15 kétszólamú énekgyakorlat*. — Magyar Kórus.  
 1941 *Admonitionis Diacodi* (Ének-zongorára). — Magyar Kórus.  
 1942 *Balassa Bálint elfelejtett éneke* (Vegyeskarra). — Magyar Kórus.  
 1942 *Énekeljünk tisztán* (Gyakorló füzet énekesek számára). — Magyar Kórus.  
 1942 *Orgonamise*. — Kézirat.

### Jegyzet.

A gyermeckarok közül az *Angyalok és pásztorok*, *A süket sógor*, *Cigánysírató*, *Gergelyjárás*, *Gólyanóta*, *Isten kovácsa*, *Jelenti magát Jézus*, *Lengyel László*, *Pünkösddőlő*, *Táncnóta*, *Túrót eszik a cigány*, *Újesztendőt köszöntő*, *Villő*; a vegyeskarok közül az *Este*, *Jézus és a kufárok*, *Liszt Ferenc*hez, *Mátrai képek*, *Molnár Anna*, *Nagyszalontai köszöntő*, *Öregek*. *Székely keserves* az Oxford University Press („The Oxford Choral Songs“ sorozatban) kiadásában angol szöveggel is megjelent.

*Isten kovácsa* és a *Karácsonyi pásztortánc* megjelent Chantons c. gyűjteményben, Bern, Librairie d'état, 1937.

Összeállította: B. J.

## Horváth Attila emlékezete.

(Születésének 80. évfordulójára.)

Neve úgy lép eléink a feledés homályából, mint nagyon régi ismerős, akiről szinte már azt se tudjuk, hogy kicsoda.

80 esztendő előtt, 1862 augusztus 10-én látta meg a napvilágot a szerémszegyi Nustár községben. Atyja grófi uradalmi intéző volt. A gróf hasonlókorú kisleányát a tejtestvérség szálai fűzték kis Attilánkhoz. Hősi két esztendő sincs, mikor himlő üti fél fejét a faluban. Attilát tejtestvérehez viszik a kastélyba, hogy elkerülje a bajt. A sors azonban másként határozott. Mind a ketten megbetegedtek, a grófi fiúcska hallása, Attilánk-nak pedig szemevilága esett a himlő áldozatául.

A többgyermekes Horváth-család hamarosan Nagykőrösre költözött, ahol anyai ágon kisebb birtokot örökölt, és a magukéban kívántak lakni. A nagykőrösi gyermekek alatt a kis Horváth Attila meleg barátságot köt a természettel. Naphosszat elüldögél a ház körül vagy kint a mezőn és figyeli a hangokat.

Bensőséges természetszemléletében vaksága egyáltalán nem zavarta. Hiszen lát ő is mindent! Csak másként és más eszközökkel, mint a többiek.

A gondtalan nagykőrösi gyermekeként nemsokára a tanulás gondjai váltják fel. A komoly fiúnak ez is csak öröm. Szívesen tanul és rendkívüli képességeit tanárai is hamar észreveszik. Fokozott szeretettel tanítják.



Rövidesen a vakok budapesti intézetének legjobb növendékei közé küzd fel magát. Nagy szellemi tehetsége mellett csakhamar megmutatkoznak kivételes zenei hajlamai is. Ezt látva, az intézet akkori igazgatója, Mihalik Szidor, maga veszi kezébe a kislány zenei nevelését.

Bámulatos gyorsasággal haladt a zenében, úgy hogy Mihalik igazgató a 16 éves ifjút Liszt Ferencnek is bemutatta Pesten. Liszt csodálkozással és nem kis meghatottsággal hallgatta a tehetséges vak művésznövendék gyönyörű zongorajátékát és szerzeményeit.

Az iskolák befejeztével és Liszt ajánló soraival a zsebében Bécsbe megy, hogy ott tudását Labor császári kamaraművész és zeneigazgató vezetésével gyarapítsa. Zongoratanulmányai mellett most már a zeneszerzés technikáját is alaposan elsajátítja mesterétől.

A nyolcvanas évek derekán, mint kész művész, nagyobb európai hangversenykörútra indul. Főleg a német városokat keresi fel. Mindenütt nagy szeretettel és csodálattal fogadják sajátos művészetét. Egy szép napon mégis arra ébredt, hogy a közönség egyre hül iránta. Hiába kereste ennek az okát. Előadóművészetének teljében volt és zeneszerzői vénája is most kezdett kibontakozni; mégis nyomát sem tapasztalta annak a nagy érdeklődésnek, mellyel első hangversenyein találkozott. Hazatért, és idehaza próbálkozott meg hangversenyzéssel. Az eredmény szóról-szóra ugyanaz lett. Végtelen csüggedés fogta el a fiatal vak zeneművészt. „Hát nem lesz már vége a megpróbáltatásoknak?” Úgy érezte ekkor, hogy a sors kemény ökölcsapásait nem tudja elviselni.

Hiszen már a tanulóévek is sok keserűséget hoztak neki. Nincs 20 éves, amikor édesapja teljesen tönkremegy, úgy, hogy tanulmányait is abba kell hagynia. Azt hitte akkor, hogy hiábavaló volt a sok erőtesztés, küzdelmes munka, melyről mindig azt képzelte, hogy nagy jövőt hoz majd neki. Hiába nagy tehetsége, és a kortársak dicséretei, most a mindennapi élet apró gondjain hajótörést szenvednek szépen felépített reménységei. „Csak most sikerülne!” — gondolta akkor. És sikerült. Nagy hírneve és előkelő pártfogói elérték, hogy a magyar kormány évjáradékot biztosított számára azzal a feltétellel, hogy később a vakok intézetének zenetanára lesz.

Ez a mostani csalódás azonban sokkal súlyosabban érintette, és egész életére mély nyomot hagyott érzékeny lelkében. De Horváth Attilát nem abból a fából faragták, melyet a legkisebb karcolás is halálrasedezhet. Nagy csalódásában az alkotó munkához menekült. Már a korábbi években is foglalkozott zeneszerzéssel; de most aztán minden erejét és tehetségét annak szentelte. Ez annál is könnyebb volt, mert 1889-től, mint a vakok budapesti intézetének tanára, nyugodt környezetben, megalapozott anyagi viszonyok közt dolgozhatott. Tehetsége itt sem hagyta cserben. Sőt, talán csak itt bontakozott ki igazán a maga teljességében.

A szép eredmények nem késtek sokáig. A millénium évében egyik *hegedű-zongora szonátájával* a magyar Milléniumi Díj koszorús zeneköltője lett. Egyetlen *zongora-szonátáját* pedig a budapesti Liszt Ferenc Kör pályadíja jutalmazta. 1908-ban mutatták be egyik legeredetibb munkáját, *Előjáték és fuga* című orgonaművét. A fugában valódi bakanóta szólal meg. Nagy sikere volt az abban az évben bemutatott *gordonka-zongora szonátájával* is. Ennek a művének gordonkaszólamát Kerpely Jenő játszotta. A pesti sikeres előadást a londoni nagysikerű bemutató követte.



Mint zongoraművész is szép elismeréshez jutott. 30 éves korától országos hírneve volt és egyre szerezte újabb babérait. Mindenki szerette és becsülte, csak ő nem volt magával megelégedve. Kivételes képességeinek tudatában mindig nagyobbra, mindig többre vágyott.

Vak növendékeinek élt. Ezt a hivatását ritka szakszerűséggel, fáradhatatlan buzgalommal és odaadással látta el. Látók tanításával is foglalkozott. Ezek közül Radnai Miklós emelkedik ki. Vak tanítványai közül Mathesz Károly, Amerikában élő vak zongoraművész, zeneszerző és egyetemi tanár vitte a legtöbbre.

Korántse higgyük azonban, hogy most már Horváth Attila számára a boldog évek végnélküli sorozata következett. A sors szigorú kegyetlenséggel bánt ezzel az emberrel. Most meg a mű-kiadás nehézségei keserítették amúgy is nehéz életét. Elismerten nagyértékű művei számára nem talált kiadót. A kiadók egymásután utasították el a hozzájukforduló vak zeneköltőt. Annak szerencsére jó ötlete támadt. Műveit Brahms-nak és Volkmannak fogja bemutatni, hátha tudnak neki valami jó tanáccsal szolgálni. Az utóbbinál tényleg sikere is volt. Volkmann a saját neve alatt adta ki Horváth Attila műveit, hogy nagyobb legyen azok iránt a bizalom. Kell-e szebb elismerés ennél? — A kegyes család fényesen sikerült és Horváth Attila nemes pártfogójának neve alatt hamar bemuzsikálta magát a közönség lelkébe. A strassburgi, lipcsei és bécsi kiadásokat csakhamar budapesti kiadások is követték. Az álnévre nem is volt már szükség. Saját neve alatt is gyorsan fogytak zongoraciklusai és külön-külön megjelenő egyéb zongoraművei. Nyomtatásban különben csak zongoraműveinek egy része és pályadíjnyertes hegedű-zongora szonátája jelent meg. Kéziratainak egy része ma is fiókokban elzárva porosodik.

Magánéletéből soha ki nem fogytak az apró kis kellemetlenségek, a gonosz kis intrikák, csipkelődések. Lehet-e csodálni, hogy végül önmagával is meghasonlott? Voltak időszakai, midőn fásult közönnyel járt a világban. Máskor megint új erőre kapott alkotó kedve. Sok keserűségéért igen gyakran vakságát okolta. Ennek ellenére Horváth Attilának jóízű, mély humora volt, mely szeretetreméltó egyéniségéből fakadt. Tanítványai sok kedves történetet mesélnek róla.

Alkotóereje halála előtt ismét fellángolt és hattyúdalát — „Szonáta” című orgonaművét — szinte a halálos ágyán fejezte be. Nem sokáig betegeskedett. A járványos spanyolnátha hetek alatt végzett erős szervezetével. 1921 november 6-án lobbant utolsót élete gyertyája. Nem magányosan halt meg. Még élete derekán megnősült és így szeretteinek körében hunyhatta le örökre világtalan szemeit.

Hogy ki volt Horváth Attila, a művész? A magyar zongorairodalom gyarapítója. Legfőbb érdeme, hogy Chopin, Schumann és Liszt hagyományait össze tudta egyeztetni az új törekvések hangjával. Mert nem kerülheti el figyelmünket az akkor még szárnyait bontogató modern francia iskola iránti nagy rokonszenve sem. Erre mutatnak gyakori motívikus ismétlései, szequenciái és hajlékony modulációi, különösen a kisterc-rokonságú hangnemekben.

Horváth Attila műveinek legnagyobb részét zongorára komponálta. Leginkább programzenét alkotott; apró kis darabokat (például: A nádas zúgása, Szánkázás, Cigányleány, Lidércfény, stb.).

Zongoraműveit a kor izléséhez híven leginkább sorozat alakjában je-



lentette meg. Hat-nyolc zongoradarabot adott ki összefoglaló cím alatt. Ilyen sorozatai pl. az Ábrándképek, Szilvette-k stb. Nagybőblékettű zongoradarabjai kéziratban maradtak. Pályadíjnyertes egyetlen zongoraszonátájának kézírata, sajnos, elveszett. Az általa sokat játszott zongorapszódíját pedig le sem írta. De nemcsak szólóhangszerére komponált. Ritka szakszerűség és színérzék jellemzi hangszerkezelését is. Otthonosan mozog a kamarazene, és a zenekar hangszereinek útvesztőjében. — Kamaraművei közül figyelemreméltók többtételű szonátái, két, három, vagy négy hangszerre. Három jelentős zenekari műve van: a „Zrinyi Ilona”-nyitány és a „Fantasztikus suite” nagyzenekarra, valamint egy kisebb suite vonózenekarra. Az orgona hangszíne is érdekelte, sőt ezen a hangszeren fejezte ki legeredetibb gondolatait. Kár, hogy ezek a művei kerülnek legritkábban a közönség elé. Írt még dalokat, gyermekdalokat, meg vokális zenét is. Komolyabb gondolatainak énekkari műveiben adott helyet.

(1942 augusztus.)

Bocskai Imre.

## KÖNYVISMERTETÉS.

*Palóc lakodalom.* Összeállította: Szántó Ferenc. Rajzolta: Rácz Veronika. (Falusi képeskönyvek I.) Budapest 1942. (32 népi dallammal.)

Már elmondtuk egy alkalommal ezen a helyen, hogy mennyire hasznosnak véljük azokat a néprajzi kiadványokat, amelyekben a népi élet vagy népi művészet többféle megnyilatkozása kap helyet egyidejűen — lehetőleg egy területről, egyugyanazon elgondolású kutató munka eredményeként. A Szántó Ferenc összeállításában megjelent *Palóc lakodalom* eredeti népi rajzokkal és dallamokkal mutatja be a palócvidéki magyar lakodalmi szokásokat. A rajzok már önmagukban sokféle hagyományról tájékoztatják a szemlélőt. Elsősorban a szokássorozat egyes jeleneteiről, azok sorrendjéről, a szereplő személyekről, azután a viseletről, tárgyakról stb. kapunk tájékoztatást, feltéve, hogy a harminckét színezett kép rajzolója Rácz Veronika néprajzi értelemben tagja a népi közösségnek és mint ilyen, hiteles forrásnak tekinthető. A rajzok, illetve azok technikai kivitele, a primitív ábrázolásmód elemei: a méretek elrajzolása, a távlatérzékeltetés kezdetlegessége, illetve hiánya, a jellemző népi tárgyilagosság és a fogalmiság kiemelése arról győznek meg, hogy a rajzoló a népi kultúra részese és ezért adatait a valóságra jellemzőnek tekinthetjük. A különleges hatású rajzok, mint jelentős művészi értékű alkotások, az adatok közlésén jóval túlmenő meggyőző erővel vezetnek be az érdeklődőt a népi életformák világába.

A lakodalmi szokások bemutatását a képek között közölt *harminckét dallam* egészíti ki. Alkalomhoz kötött, „lakodalmas” dallamokat kerestek tehát Szántó zenész-munkatársai (Kerényi György, Sólyom Károly, stb.) abban a községben, ahol Rácz Veronika él. Tekintve azt, hogy Szántó nem közölte Rácz Veronika és a képek származási helyét, a dallamok alatt jelzett községek egymásközi előfordulási arányából következtetjük, hogy a képek és a rajzoló Galgamácsáról való. Ugyanis a legtöbb itt előforduló dallamot ebben a községben gyűjtötték.

A dallamok áttekintésekor azonnal feltűnik azok sokfélesége. Feltűnik ez már csak azért is, mert a képek egy községből, egy személytől valók. Ez utóbbi biztosítja a kiadvány egyöntetűségét és stílusegységét, amelyet a



dallamok nagyon is eltérnek. Harminckét dallamból huszonegyet Galgamácsán jegyeztek fel, egyet a közeleső Kismémedin, kilenc a palóc nyelvjáráás más, Galgamácsától messzire eső területén fekvő községekből (Zsére, Zsitvabesnyő, Kolony, Tild, Horváti, Menyhe) való. Végül egy dallamot egy debreceni énekeskönyvből (Debreceni Zsoltárfüggelék 1774, Isteni Tiszteletre Rendeltetett Közöséges Énekeskönyv Debrecen, 1778.) kölcsönzött az összeállító.

A földrajz a régebbi dallamstílusnál stílusmeghatározó is. De a Galgamácsán gyűjtött huszonegy dallam sem egységes stílusú. Hét Galgamácsai dallamról feltételezhető, hogy azokat régen is ott énekelték a kötött szertartású lakodalmi szokások keretében (Már én az vagyok... Sej, gyöngyvirág, gyöngyvirág... stb.). Tíz az új magyar dallamstílushoz tartozik és annyiban „lakodalmás”, amennyiben lakodalomkor is éneklik vagy énekelhetnék. Ezek között csakugyan van több olyan, amelynek szövege utal a lakodalomra. A Manga János gyűjtéséből átvett északi palóc lakodalmi dallamok nagyobb részének stílusa nem egyezik a régi galgamácsaival. Előadásmódjuk régiesebb és sok közöttük a magyar lakodalmi szokások közé később keveredett idegen eredetű dallam.

Ma még nagyon kevés alkalomhoz kötött dallamunkról tudjuk bebizonyítani a származást és az alkalomhoz kötöttséget. Oka ennek az, hogy a népi zene lassú folyamatú romlásának és átalakulásának megindulásakor éppen az alkalomhoz kötött dallamok tűntek el vagy cserélődtek el elsőnek. Galgamácsán is elfelejtették már az egyes szokásokhoz tartozó dallamokat; a kötet zenei munkatársai csak töredékeket találtak. Magyarázza és menti egyrészen ez a körülmény a sok dallamkölcsönzést a Palóc lakodalomban. De nincs bebizonyítva az, hogy alaposabb dallamkutatás Galgamácsán és közvetlen környékén nem járt volna-e jobb eredménnyel. Talán régi egyházi népi dallam is akadt volna és ennek eredményeként mellőzni lehetett volna a régi debreceni énekeskönyvből való kölcsönzést.

A dallamoknál hiányzanak a tempójelzések és az egyes megjegyzések. Ezeket mind lehetett volna a kötet végén közreadni, ha az volt az aggálya az összeállítónak e szükséges adatok közlésével szemben, hogy veszélyeztetik a kötet népszerűségét. Szántó egyébként szerencsés kézzel gondozta a kiadványt, javára mondható, hogy nem írt előszót vagy magyarázó bevezetést. Az izléses tartózkodás lehetővé tette, hogy a nyomdatechnikai tudás legjobb eszközeivel létrejött kiadvány — melyben a tízszínű litográfiával nyomott képek az eredeti rajz hatását adják — tudományos és népszerűsítő célnak egyaránt megfelel. De éppen a tudományos és népszerűsítő cél érdekében lett volna kívánatos egyes, a dallamokra vonatkozó jegyzetekkel biztosítani a képek és dallamok közti összefüggést az olvasó előtt. A Palóc lakodalom így is egyedülálló, úttörő kiadvány a magyar néprajzi irodalomban, amely nagyon is rászorul a tárgyilagos, népkultúránk jelenségeit eredeti szerves összefüggésükben ismertető munkákra.

(b. j.)



## PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

Ezennel nyilvános pályázatot hirdetek a Ferenc József koronázási jubileumi alapítvány

### 1942/43. évi zenei díjára.

A 794/1903. kgy. sz. alapító okirat rendelkezései szerint a székesfőváros az alapítványi jutalomdíjakkal nem a bevégzett tehetségeket akarja megkoszorúzni, hanem támogatni kívánja azokat, akik a magyar zeneművészet terén rátermettségüknek már nyilvánvaló jelét adták és akikről méltán feltehető, hogy ezzel az anyagi támogatással tehetségüket, képességeiket és ismereteiket teljesebben ki fogják fejleszteni s ezáltal a magyar zeneművészet felvirágoztatását fogják elősegíteni.

Az alapító okiratnak a zeneművészeti díjra vonatkozó rendelkezései a következők:

1) A zenészeti alapítványi díjban olyanok részesíthetők, akik 30. életévüket még meg nem haladták, a zeneszerzés vagy az előadó zeneművészet terén már kiváltak és jelentékeny fokú művészi érettséget tanúsítottak, s akikről alaposan vélhető, hogy a jubileumi díj segítségével szerzett tanulmányaik, esetleg külföldi tapasztalatok révén kiváló művészekké válnak.

2) A díjban elsősorban zeneszerzők részesíthetők, előadó zeneművészek pedig csak abban az esetben, ha a díjra érdemes zeneszerző nem pályázik.

Az egy évi díj összegét 1000 (Egyezer) pengőben állapítom meg.

Az alapítványi díjban csak magyar állampolgárok részesíthetők.

A pályázók az elbírálás lehetővé tétele végett eddigi művészi munkásságukat részletesen tartoznak ismertetni és igazolni, a zeneszerzők pedig emellett olyan műveket is bemutatni, melyekből eddigi működésükről teljes képet lehet nyerni.

Akik a felsorolt alapítványi díjra igényt tartanak, erre vonatkozó kérvényüket az alapító okiratban kikötött feltételeket igazoló hiteles okmányaikkal felszerelve, legkésőbb 1943. évi március hó 5-ig nyujtsák be a polgármesteri segédhivatalhoz (IV., Központi városháza, fdsz. 6.).

A megjelölt határidőn túl beérkező kérvényeket minden további tárgyalás nélkül hivatalból vissza fogom utasítani.

A pályázati hirdetmény egyes példányait a pályázni kívánók a polgármesteri XI. ügyosztály irodájában (Központi városháza, I. pav. II. em. 50. ajtó) díjmentesen megkaphatják.

A polgármester helyett:

dr. Morvay s. k.  
alpolgármester.



## KÖNYVSZEMLE

Összeállította: Koch Lajos.

### Magyar zenei könyvek:

*Dunkel Norbert*: Sauer Emil mint ember. Bp. Egyetemi Nyomda. (Szerző k.) 1942. 28 l. 4 t.

*Falk Géza*: A halhatatlan dilettáns: Musszorgszkij. Előszót írta: Sergio Failoni. Bp. Szöllősy, 1942. 134 l.

*Jemnitz Sándor*: Szenvedélyek színpadán (Verdi operáiról). Népszava könyvkeresk. kiadása, 1943. 16 l.

*Manga János*: Ünnepi szokások a nyitrai megyei Menyhén. Bp. Pázmány P. Tud. Egyetem Néprajzi Int. kiadása, 1942. 125, 30 l. (Néprajzi Füzetek 9.)

Az „Operabarátok” első évtizede. 1933—1943. Kiadja a M. Operabarátok Egyesülete. Bp., 1943. Globus-nyomda, 30 l.

*Salaczné Zachár Ilona*: Bellini. Bp., Rózsavölgyi, 1942. 184 l.

*Temérdek Sándor*: Előjáték Trisztánhoz. Bp., Officina, 1942. 80 l.

### Folyóiratcikkek (magyar és magyarországi lapokban):

*Bakos József*: Az érsekújvári magyar diákok népdalgyűjtéséből. Új Magyar Múzeum. (Kassa.) 1942. I. kötet, II. füz. 298—310 l.

*Dömötör István*: Kodály Zoltán. Új Idők, XLVIII. évf. 51. sz.

*Failoni, Sergio*: Kodály. Nel 60-mo anniversario della nascita. Corvina (Budapest), 1942. Nr. 11.

*Gagybátori E. László*: Kodály Zoltán és kórusai. Hitel (Kolozsvár), VII. évf., dec.

*Gárdonyi Zoltán*: A hatvanéves Kodály. Keresztyén Igazság (Győr), X. évf., 1. sz.

*Herceg János*: Bácskai népdalok. Kalangya (Újvidék), XI. évf., 11. sz.

*Kozáky István*: Kodály Zoltán. Vigilia, IX. évf., 1. sz.

*L. Sz.*: Zoltán Kodály. Zu seinem 60. Geburtstag. Das schaffende Ungarn (Bp.) Jg. IV. H. 1.

*Lakatos István*: A Kodály-muzsika Erdélyben. Pásztortűz (Kolozsvár), XXVIII. évf., 12. sz.

*Morlin Adorján*: Az első magyar operettek. Élet, XXXIV. évf., 1. sz.

*Ottó Ferenc*: Kodály. Tükör, 1942. X. évf., 12. sz.

*Rónay György*: Kodály. Élet, XXIII. évf., 49. sz.

*Szabolcsi Bence*: Kodály Zoltán 60 éve. Magyar Csillag, II. évf., 13. sz.

*Szöllősy András*: Kodály klasszicizmusa. Erdélyi Helikon (Kolozsvár), XV. évf., 12. sz.

*Vargyas, Ludwig*: Zoltán Kodály. Zu seinem 60. Geburtstag. Ungarn (Budapest) 1942. Dezember. — Ungarische Volksmusikforschungen unter den Donauvölkern. Donaueuropa (Bp.) II. Jg. H. 12. Dez.

*Vikár Sándor*: Énekes-könyvünk és a gyülekezeti ének. Igazság és Élet (Debrecen) VIII. évf. 11. sz.



## Külföldi könyvek:

*Boetticher, Wolfgang*: Robert Schumann. Einführung in Persönlichkeit und Werk. Mit 703 Notenbeisp. Berlin, Hahnfeld, 1941. 4-rét, XV, 688 l. (Veröff. d. Deutschen R. Schumann Ges.).

*Damerini, Adelmo*: Classicismo e romanticismo nella musica. Firenze, Monsalvato, 1942. 161 l.

*Gerber, Rudolf*: Chr. W. Ritter v. Gluck. Potsdam, Athenaion Verl. 1942. 136 l. (Unsterbliche Tonkunst).

*Kapp, Julius*: Geschichte der Staatsoper Berlin. Mit 600 Abbild. Berlin, Hesse, 1942. 4-rét, 264 l.

*Lancellotti, Arturo*: Le voci d'oro (L. Lablache, M. F. Malibran, A. Patti, F. Tamagno, M. Battistini, F. de Luca, L. Tetrizzini, E. Caruso, F. Schalljapin, T. Ruffo, B. Gigli). Roma, Palombi, 1942. VIII, 361 l. 24 t.

*Leschetitzky, Theodor H.*: Anleitung zum Partiturlesen. Neuausg. Wien, Wiener Philh. Verlag, 1941. 38 l, 8 t.

*Neues Mozart-Jahrbuch*. I. A. des Zentralinst. f. Mozartforschung herausg. v. Erich Valentin. Jg. 2. Regensburg, Bosse, 1942. 265 l.

*Rauschenberger, Walter*: Erb- und Rassenpsychologie schöpferischer Persönlichkeiten (darunter: Beethoven, Schubert, v. Weber, Loewe, Wagner, Wolf). Jena, Fischer, 1942. VI, 2, 318, 1 l. 17 t.

*Reindell, Walter*: Das De tempore-Lied des ersten Halbjahrhunderts der ref. Kirche. Dissert. Marburg. Würzburg, Triltsch, 1942. VII, 128 l.

*Salvagnini, Alberto*: Ricordi Boitiani. Roma, Pinci, 1942. 45 l.

*Scharlach, Fritz*: Geigenschulwerk in 4 Heften. Heft 1—2. Berlin-Lichterfelde, Vieweg, 1940—41. 4-rét, 30, 30 l.

*Schenk, Paul*: Grundbegriffe der Musik. Ein Lehrgang der Elementartheorie in 3 Heften. Wolfenbüttel, Kallmeyer, 1941.

*Schnoor, Hans*: Weber auf dem Theater. Ein Freischützbuch. Geschenkausg. Dresden Deutscher Literatur-Verlag. 1942. 323 l. 8 t.

*Strauss, Richard*: Capriccio. Ein Konversationsstück für Musik in 1 Aufzug. Op. 85. Textbuch. Berlin, Oertel, 1942. 90 l.

*Sutermeister, Heinrich*: Die Zauberinsel. Oper. Textbuch. Mainz, Schott 1942. 56 l.

*Vatielli, Francesco*: Il principe di Venosa e Leonora d'Este. Milano. Bocca, 1941. 16-rét, 72 l. 8 t.

*Von deutscher Tonkunst*. Festschrift zu Peter Raabes 70. Geburtstag. In Gemeinschaft mit 22 Fachgenossen herausg. v. A. Morgenroth. Leipzig, Peters, 1942. 4-rét, 240 l.



## FOLYÓIRATSZEMLE.

**A Zene.** XXIV. évf. 3. sz. Kodály! — *Horusitzky Zoltán*: Kodály Zoltán életútja. — *Kerényi György*: Kodály és a zenei magyarság. — *A. Balogh Pál*: A Háy Jánosról. — Események. a hangversenyéletből. A pécsi Angster-gyár jubileuma. — 4. sz. A karácsonyi hangversenyélet 1942-ben. — *Lakatos István*: Az erdélyi Farkas Ödön gondolatai a magyar zenéről. — *Ottó Ferenc*: Zenei tapasztalatok egy kaszárnnyában. — Zenei szavak magyartalansága. Strauss R. új operája.

**Magyar Kórus.** XII. év, 4. negyed. Dec. *Kósa Ferenc*: Nagyvárad, Kolozsvár után. — Szent Cecilia ünnepi hete. — A csíkszeredai tanfolyam résztvevői. — Közgyűlésünk utóhangjai. — *Lukács Gáspár*: Egyházi ének a harctéren. — *Sebestyén Ede*: Egyházzenei események a régi Pest-Budán I.

**Magyar Dal.** XLVII. évf., 12. sz. *Lózszy János*: Hatvan esztendő határára... — *Sztareczky Zoltán*: Kodály népzenei munkássága és kórusai. — *Raics István*: Kodály és az ifjúság. — *Ottó Ferenc*: Kodály Z. egyenmű kórusai. — *Bartók János*: Népzene és műzene harca a faluban. — Nyilvános énekórák Sopronban. XLVIII. évf., 1. sz. — *Bárdos Lajos* beszél a lassú haladásról. — *Lózszy János*: Bécs, a muzsika városa. — *T. D.*: „Egy cigány, egy király”. — 85 esztendő a Budai Dalárda. — Ifjúsági énekkarok Kodály-ünnepei.

**Énekszó.** X. évf., 3. sz. Kodály Zoltán arcképe. — *Borus Endre*: A „Villó” és a „Túrót eszik a cigány” története. — *Kerényi György*: Kodály Győroött. — *Raics István*: A gyermekkarok mestere. — *Rajeczky Benjamin*: Magyar népdalok Kodály zongorakiséretével. — A „Szaladj kuruc”. — *Gamauf M. Henrietta*: Egy székesfehérvári karvezető Kodály-élményei. — *Horváth Károly*: Kodály-kórusok Debrecenben. — *Vikár Sándor*: Az első Kodály-kórus Nyíregyházán. — *Halmos László*: Kodály férfikarai vegyeskari előadásban.

**Katolikus Kántor.** XXX. évf., 12. sz. A kántori és tanítói fizetések szétválasztása. — Harmat-hangverseny a Zeneakadémián. — *Straub Lajos*: Modern miseénekek. — *Hergenröder Miklós*: Egyházzenei rendeletek és a gyakorlat. — *Kopasz Aurél*: Népénekeink értéke és használhatósága.

**Zeneközlöny** (Tiszaföldvár). XVI. évf. 11–12. sz. *Hódossy Béla*: Magyar zenei műformák. — *U. a.*: A mi könyvtárunk. — *U. a.*: Templomi énekeink dallamai. — *U. a.*: A betűrim. — *Tálos József*: Énekeskönyvünk ügyében. — Vegyesek. XVII. évf., 1. sz. *Gáspár János*: Magyar ének. — *Tálos József*: Hogyan történjék a kántortanítóság megoldása?

**Zeitschrift für Musik** (Regensburg), Jg. 109. Heft 11. *F. Rühlmann*: Peter Raabe. — *A. C. Grisson*: Aus Peter Raabes Kindheit. — *W. Zentner*: Wilhelm Klose. Zum 80. Geburtstag des Komponisten. — *F. Klose*: Kunst und Staatsform. Drei Briefe an A. Stradal. — Musik in Berlin, Köln, Wien.

**Die Musik** (Berlin). Jg. 35. Heft 2. *E. Schenk*: Mecklenburgs Volkslied und musikalisches Brauchtum. — *M. Unger*: Beethovens Konversationshefte als biographische Quelle. — *G. Schweizer*: Hermann Reutter. — Musikleben der Gegenwart. — *H. Reutter*: Odysseus. *R. Strauss*: Capriccio. Internationale Musik in Venedig. Pergolese-Woche in Siena. Feldgraue Komponisten. Zeitgenöss. Musik in Berlin. — Die Schallplatte. Zeitgeschichte.



## UNGARISCHE MUSIKRUNDSCHAU.

**Dr. Karl Kresz:** *Musik und Musiker auf Münzen und Medaillen.* Die Münzprägекunst hat sich seit jeher der Musik- und Musikedarstellungen mit besonderer Liebe angenommen. Der Verf. — selbst im Besitze einer namhaften Sammlung auf die Musik bezugnehmender Münzen und Medaillen — gibt hier (im Anschluss an das Numismatikern wohl bekannte Werk von Andorfer-Epstein „Musica in nummis“) von den antiken Musikdarstellungen bis auf unsere Tage eine allgemeine, nach Epochen und Komponisten geordnete Übersicht der einschlägigen Münzen und Medaillen, unter besonderer Berücksichtigung der Werke ungarischer Künstler.

**Andreas Szóllóssy:** *Die musikalische Symbolik in den Chorwerken von Zoltán Kodály.* Die im Mittelpunkt des modernen ungarischen Musiklebens stehenden prächtigen Chöre von Z. Kodály bilden zugleich eine unschätzbare Fundgrube für die Erforschung der musikalischen Tonsymbole. Der Verf. gibt hier — in Weiterführung der von A. Schering in seinem bekannten Buche „Das Symbol in der Musik“ angeregten Gedanken — eine systematisch aufgebaute (nach den beiden Grosskategorien der „Wortmalerei“ und der „Stimmungsmalerei“ gegliederte) Übersicht der von Kodály verwendeten Tonsymbole und liefert damit einen wertvollen Beitrag zur Symbolkunde überhaupt.

**B. J.:** Chronologisches Verzeichnis der Kompositionen von Zoltán Kodály (als Nachtrag zur im Dezember 1942. erschienenen Kodály-Nummer dieser Zeitschrift).

**Emmerich Bocskai:** *Zum Gedächtnis von Attila Horváth.* Aus Anlass der 80. Geburtsjahreswende von A. Horváth wird hier der Lebenslauf und das Schaffen dieses zu Unrecht vergessenen blinden ungarischen Komponisten und Klavierkünstlers der spätromantischen Zeit (unter seinen Kompositionen haben seinerzeit besonders die Klavierwerke Aufsehen erregt) kurz umrissen.

**Besprechungen** (*Ungarische Musikbücher*).  
**Bücherschau. Zeitschriftenschau.**